

Seenaa Jireenya
Nabiyyichaa (S.A.W)
Gabaabaafi fi Simboowwan
Amaloota Isaanii Hangaftootaa

هيثم بن محمد سرحان

Qopheessaan:

Shaykh Haysam ibn Muhammad Sarhaan

Al-Masjid An-Nabawwii keessatti

Barsiisaa Duriitiifi Dura Taa'aa website:

www.alsarhaan.com

غفر الله له ولوالديه ولمن أعانه على إخراج هذا الكتاب

Rabbiin Isaaniif, Abbaafi Haadha Isaaniitiifi Warra Kitaaba Kana
Baasuu Irratti Isaan Gargaare Hundaaf Dhiifama Haa Godhu!

Hiikaan:

Abuu Yahyaa (Alii Amaano)

اطبّعة الأولى
جمذع اأرأوق مآذوطة
إأ من أراء طبعه أو نرج منه التوزاعه مآأأ ،عد مراععة اأؤف

ارآاء الأواصل عأى:

islamtorrent@gmail.com

نسخ وزارة إلعالم

Seensa

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Galanni hundi Rabbiif haa ta'uu. Isa galateeffannna. Isaanis gargaarsifanna. Araarama Isaatis ni kadhanna. Hammeenya lubbuuwwan teenyaatiifi buhaatii hojiiwwan fokkato keenya irraayis Isatti maganfanna. Nama Rabbiin qajeelche eenyus jallisuu hin danda'uu. Nama Inni jallina irratti dhisees isaaf qajeelchaan hin jiraatu. Rabbiin alatti gabbaramaan haqaan gabbaramuu qabuu kan biraa akka hin jirre ragaan baha. Innis tokkichaafi gartuu maleessa. Muhammadiis gabrichaafi ergamaa Rabbii ta'uu isaanii ragaan baha.

“Yaa warra amantan! Dhugaa sodaa isaa Rabbiin sodaadhaa; Muslimoota taatan malees hin du'inaa.” (Aalu Imraan 3:102)

“Yaa namootaa! Gooftaa keessan Isa lubbuu takka (Aadam) irraa isin uumee, ishee irraas cimdii ishee (Hawwaa) uumee, isaan lamaan irraas dhiirtoofi dubartoota baay'ee tamsaase san sodaadhaa. Rabbi ittiin wal kadhattaniifi firummaas (muruu) sodaadhaa. Dhugummatti, Rabbiin isin to'atoo dha.” (An-Nisaa'i 4:1)

“Yaa warra amantan! Rabbiin sodaadhaa; jecha sirriis dubbadhaa. Dalagaalee keessanis isiniif tolcha; badiiwwan keessanis isiniif araarama. Namni ajaja Rabbiifi Ergamaa Isaa fudhate dhugumatti milkii guddaa milkaa'ee jira.” (Al-Ahzaab 33:70-71)

Kanatti aanseetis nama nabiyyii isaa seenaafi qajeeltoo isaanii irraa isa xiqqaa beekuun isa biratti yaada gadi aanaa ta'e hundaaf jechootiin asalphoon armaan gadii kunneen isaannan isaa beekuu irraa duroomu hin dandeenye yoo ta'an isaaf dhihaatanii jiru. Seenaa fi qajeeltoo Nabiyyichaa (S.A.W) beekuu ilaalchisee hayyuun guddichi Imaam Ibnul Qayyim (Rabbiin rahmata isaanii haa goodhuu) akkana jedhanii jiru:

“Biyyoota lamaan keessattuu gammachuun gabricha Rabbii tokkoo qajeeltoo Nabiyyichaa (S.A.W) wajjiin hanga walitti hidhametti, nama lubbuu isaatiif waan gaarii barbaadu, fayyinaafi gammachuu isheetis kan jaallatuuf hundaaf qajeeltoo, seenaafi dhimma isaanii irraa (qixa isaaf maluun) beekuun isa irratti dirqama ta'a. Sababa (beekumsa) kanaatiinis namoota dhimma kana irraa wollaaloota ta'an keessaa ittiin baha; sababa kanaanis dabaree hordoftoota, deggartoofaafi paartii isaanii gidduu ittiin gala. Dhimma kana irrattis namoonni isaannan beekumsa gadi aanaan kennameef, isaannan beekumsa heddu kennameefiifi (namoota beekumsa kana irraa qooda homaatuun) hin qabaanne jechuudhaan gar gar qoqqodamu. Kunis kan ta'eef arjummaan harka Rabbii keessa jira waan ta'eef. Innis arjummaa Isaa nama barbaadeef kenna; Rabbiinis abbaa arjummaa guddaati.”

Rabbiin Oltaha anaafi isinis jaalala Nabiyyichaa (S.A.W) akka nuuf laatu, waan ajajan ajajamuufi waan dhoorkan irraa fagaachuufi akeekkachiifamuu nuuf akka laatu Isa kadhada. Yaa Rabbi! Muhammadiifi maatiiwwan isaanii irratti rahmata kee buusi; akkuma Ibraahiimiifi maatiiwwan isaanii irratti buufte hundaa. Yaa Rabbi! Muhammadiifi maatiiwwan isaanii irratti barakaa kee buusi; akkuma Ibraahiimiifi maatiiwwan isaanii irratti buufte hundaa; Ati galatoonfamaafi ol ta'aa dha waan taateef. Galanni hunduu gooftaa aalamaa kan ta'ee Rabbiif haa ta'uu.

Kutaa 1: Qajeeltoo
Nabiiyyichaa (S.A.W) tiifi
Simboo Amaloota Isaanii
Hangaftootaa

Simboo Amaloota Isaanii

Fiixaa Isaanii	<p>Maqaan isaanii Muhammad Ibn Abdullaah Ibn Abdul Muxxalib Ibn Haashim Ibn Abdu Manaaf Ibn Qusayyi Ibn Kilaab Ibn Murrāh Ibn Ka’ib Ibn Lu’ayyi Ibn Gaalib Ibn Fihir Ibn Maalik Ibn An-Nadr Ibn Kinaanaa Ibn Khuzaymaa Ibn Mudriikah Ibn Iliyaas Ibn Mudar Ibn Nazaar Ibn Ma’addi Ibn Adnaan yoo ta’an, Adnaan immoo ilma Ismaa’iil Az-Zabiihaati. Ismaa’iilis ilma Ibraahiim Al-Khaliiliiti (A.S). Nabi Muhammad (S.A.W) walumaa galatti fiixaan isaanii warra dachii keessaa akkaan filatamaa dha. Hadiisaanis akkuma gabaafametti mootichi Roomaa Hiraqil, Abuu Sufyaan : “Waa’ee fiixaa isaa si gaafadhe. Atis inni fiixaa isaatiin isin gidduu filatamaa akka ta’e naaf kaafte. Akkuma kana ergamtoonni ummattoota isaanii gidduu fiixaa filatamaa irraa ergamaa turanu” jedheen.</p>
Rabiin Filataman	<p>Ergamaan Rabbii (Sallallaahu Alayhi Wasallam) akkana jedhanii jiru: “Dhugumatti, Rabbiin ilmaan Ismaa’iil keessaa Kinaanaa filatee jira; ilmaan Kinaanaa keessaas Qurayshiiin filatee jira; Qurayshiiin keessaas ilmaan Haashim filatee jira; anas ilmaan Haashim keessaa ana filatee jira.” (Muslim)</p>
Maqaalee Isaanii	<p>Maqaaleen Ergamaa Rabbii (S.A.W) hundinuu ibsitoota malee moggaasota wal beekumsaaf qofa tajaajilanii miti. Kanaa mannaa isaan maqaalee simboowwan amaloota isaanii mirkanaa’oo faaruufi guutummaan maluuf irraa argamanii dha.</p>
Muhammad	<p>Kun maqaalee isaanii gidduu isa akkaan beekamaa dha. Maqaan kun isa Tawuraata (Seera) keessattis ifaan ifatti ittiin waamamanii dha. Hiikkaan isaatis galatoonfamaa, isa amaloota isaa gaggaarii hedduuf faarfame jechuu dha.</p>
Ahmad	<p>Kunis isa uumamtoota keessaa Rabbiin akkaan galatoonfatu yookiin galatoonfataa jechuu dha. Baay’ina amaloota simboo isaanii irraa kan ka’e jiraattoonni samiiwwaniifi dachii, jiraattoonni duniyaafi aakhiraatis isaan galatoonfatu (faarfatu). Ammas maqaan kun kan Al-Masihih Iisaanis (A.S) Nabiiyyicha (S.A.W) keenya ittiin waamanii dha.</p>
Al-Mutawakkil	<p>Sababaan Nabi Muhammad (S.A.W) maqaa kanaan ittiin waamamaniif gama Diinii Rabbii gadi dhaabuutiin tawakkula sirrii namni kamuu isaan wajjiin hin yagutoomneen Rabbiin irratti irkachuu isaaniitiin.</p>

Maqaalee Isaanii	Al-Maahii (Haqaa)	Al-Maahii jechuun isa san kan gama isaatiin Rabbiin Oltahе kufrii (ganumsa) ittii dhabamsiise (haqe) jechuu dha. Waan kana ta'eefis Rabbiin Oltahе qixa gama Nabi Muhammadiin (S.A.W) Kufrii ittiin dhabamsiiseen kan biraa gama eenyuutiin iyyuu hin dhabamsiifne.
	Al-Haashir (Walitti Qabaa)	Al-Haashir jechuun isa horteen ilmaan namaa hundinuu miila isaa jalatti walitti qabamuuf sani jechuu dha. Kunis akkuma waan ilmaan namaa hundumaa walitti sassaabuuf ergamaniiti.
	Al-Aaqib (Kan Booddee)	Al-Aaqib jechuun isa booda isaatiin nabiyyiin biraa itti hin dhufne jechuu dha. Waan kana ta'eefis isaan gunduunfaa nabiyyoota hundaati.
	Al-Muqaffii	Al-Muqaffii jechuun isa faana (nabiyyoota) isa dursanii hordofee ergame jechuu dha. Rabbiin Oltahеs Nabi Muhammadiin (S.A.W) ergamtoota keessaa faana warra isaan dursee irratti hordofaa godhee isaan erge.
	Nabiyut-Tawbaa	Kunis jechuun isa sababa isaaniitiin Rabbiin jiraattoota dacheetiif balbala Tawbaa ittiin bane yoo ta'an, hordoftoonni isaaniitis akaakuu Tawbaa isaaniin dura eenyus argatee hin beekne argachuudhaan isaan irrattis gooftaan isaanii (gaabbii irraa qeebalee) deebi'eefii jira. Kanuufuu, Nabiin (S.A.W) matumti isaanii Tawbaa godhuufi Istighifaara godhuu namoota baay'isan keessaa irra caalaa hundaati.
	Nabiyul Malhamaa	Kanas jechuun isa diinota Rabbii irratti akka qabsaa'uuf ergame, jagna kan ta'e jechuu dha. Waan kana ta'eefis Ergamaan Rabbii (S.A.W) tiifi hordoftoonni isaanii daandii Rabbii irratti qabsaa'aniin nabiyyiifi hordoftoonni isaa qixa kanaan qabsaa'an kan biraa hin jiran. Jagnoonni hangaftoonni karaa Rabbii irratti wareegaman sunneen isaaniin dura akka ka'an gonkumaa waadaan hin galamnee ture.
	Nabiyur-Rahmaa	Kunis jechuun isa Rabbiin Oltahе aalama hundaaf marartaa godhee erge san jechuu dha. Gama isaaniitiinis jiraattoota dachii hundumaaf marartaa Isaa buuse. Amanoota ilaalchisee marartaa kana irraa qoodni guutuun isaan gahee jira. Gantoota ilaalchisee immoo, isaannan warroota kitaabaa irraa ta'an, isaan gaaddisa isaanii keessatti, wadaroofi waadaa isaanii jalatti jiraatanii jiru.
	Al-Faatihu (Banaa)	Al-Faatihu jechuun isa Rabbiin Oltahе qajeeltoo (daandii qajeelaa), erga inni jajallateen booda gama isaatiin ittiin bane san jechuu dha. Isa ija jaamtootaa, gurra duuddootaatiifi onneewwan haguuggamoo ittiin bane sani jechuu dha. Akkasumas gama isaaniitiin Rabbiin Oltahе kutaalee bulchiinsa gantootaa ittiin bane. Gama isaaniitiinis balballan jannataa bane. Akkasumas karaa gara beekumsa faayida qabeessaatiifi gara hojii gaarii geessuu ittiin bane.

Maqaalee Isaanii	Al-Amiin (Amanamaa)	Nabiyyichi (S.A.W) aalama hunda irraa maqaa kanaa argachuuf nama akkaan sirriiti. Gama Wahyii geessuufi Diinii gadi dhaabuutiin Rabbii biratti amanamaa dha. Jiraattoota samiiwwanii birattis amanamaa dha. Jiraattoota dachii birattis amanamaa dha. Inumaa ergamaa ta’anii osoo hin ka’iniin duratti gantoonni Qurayshii ‘Al-Amiin’ jechuudhaan isaan moggaasuun kan vaadatamuu dha.
	Al-Bashiir (Gammac hiisaa)	Al-Bashiir jechuun isa namoota isaaniif ajajaman mindaa guddaa argachuun gammachiisaniifi namoota isaan irratti fincilan immoo adabbiin akeekkachiisani dha.
	Sayy- idu Waldi Aad- am	Nabiyyichi (S.A.W) akkana jedhanii jiru: “Ani gaafa Du’aa Kaafamaatti adda duree ilmaan Adamii hundaati; kunis of dhaaduu miti.”
	As- Siraaj Al- Muniir	Isa osoo nama hin gubne ifnana akkaan ifaa ta’e namaaf laatu jechuu dha. Kunis faallaa Wahhaaj ta’uu isaati; sababni isaatis Wahhaaja keessatti akaakuu ifnanaa isa nama gubutu keessa jira waan ta’eef.
	Nabiyyichi (S.A.W) Abdullaah dha. Hiikkaan isaatis gabricha Allaaha jechuu dha. Ibaadaan yookiin gabbartiin hundinuu kan malu Rabbiif qofa. Nabiyyichis (S.A.W) sababni Abdullaah ittiin iedhamaniif waan sadarkaalee Ibaadaa hundumaa suutaniif.	
Simboowwan Wali Galaa	Simboon Nabiyyichaa (S.A.W) inni akkaan guuttamaa ta’e yoo jiraate daandii isaan mataa ofii ittiin ibsanii dha. Akkanas jedhanii jiru: <i>“Ani gabrichaafi ergamaa Rabbii kan ta’e Muhammadii dha. (Kanaafuu) sadarkaa Rabbiin irra na kaaye irraa isin akka ol na kaaftaniif hin barbaadu.”</i>	
	Nabiyyichi (S.A.W) gama uumamaatiifi naamusaatiin ilmaan namaa hundaa caalaa filatamoo dha. Rabbiin akkana jedha: <i>“Dhugumatti, ati amala guddaa irra jirta.” (68:4)</i> Aa’ishaan (R.A) akkana jettee jirti: <i>“(Amalli isaanii Qur’aanaa ture.”</i> Kanaafuu Qur’aanaan hojjetaa, seerran isaa birattis dhaabbataa, waan inni jaalatus jaalataatiifi waan isa mufachiisuttis mufataa turan.	
	Jaalal- loo Rabbi	Nabiyyichi (S.A.W) akkana jedhanii jiru: <i>“Dhugumatti, Rabbiin akkuma Ibraahiimiin jaalalloo taasifatee fudhatetti anas jaalalloo Isaa taasisee na fudhatee jira.”</i>
Simboo Akkaataa Uumama Isaanii	Qaama Isaanii Kabajamaa	Anas (R.A) akkana jedhaniiru: “Ergamaan Rabbii (S.A.W) kan halluu (fuulaa) akkaan ifaa ta’e qabani dha; (jechuunis) bifa (adiifi geengoo) qabu. (Cobonni) dafqa isaanii akkuma Lu’ilu’aa (kan calanqisuu) dha. Ennaa miilaan adeeman gara fuulduraatti gadi gonboobaniiti. Ani ganaa Ergamaa Rabbii (S.A.W) caalaa lallaafaa kan ta’e Dibaaja (uffata harrii caalaa qaalii ta’e) ta’ee harrii tuqee hin beeku. Akkasumas ani foolii Ergamaa Rabbii (S.A.W) caalaa urgaa filatamaa kan qabu Miskis ta’ee Anbara fuunfadhee hin beeku.”

Simboowwan Uumama Isaanii	Hojja Isaanii	Al-Baraa'i Ibn Aazib (R.A) akkana jedhanii jiru: “Nabiin (S.A.W) hojja giddu galeessa qabu (jechuunis dheeraas gabaabaas miti). Iddoon ceekuwwan isaanii lamaan gidduu jiruu baldhaa dha. Rifeensa hanga gurra isaanii gahusa qabu. (Guyyoota keessaa gaaf tokko) uffata guutuu diimaa uffatanii isaan argeen jira. Waan isaan caalaa bareedu tokkos gonkumaa argee hin beeku.”
	Fuula Isaanii	Ka'ib Ibn Maalik (R.A) akkana jedhaniiru: “Ergamaa Rabbiitiif (S.A.W) nagaya ennaa dhiheessu gammachuu irraa kan ka'e fuulli isaanii ni calanqisaa ture. Ergamaan Rabbii (S.A.W) gammadaa ennaa ta'an fuulli isaanii akkuma murna addeessaatti ifa. Kanaafuu nutis kana fuuluma isaanii irraa beekna.” Akkasumas Al-Baraa'in “Fuulli Nabiyyichaa (S.A.W) sayfii ni fakkaataayi?” jedhamanii gaafatamanii turan. Isaanis ennaa deebisan “Lakkisaa! Sanii mannaa fuulli isaanii addeessa fakkaata” jechuudhaan deebisan.
	Dabbasaa Isaanii	Anas Ibn Maalik (R.A) akkana jedhaniiru: “Nabiyyichi (S.A.W) harka gurguddaa qabu. Anis isaaniin booda harka harka isaanii fakkaatu argee hin beeku. Riifensi mataa Nabiyyichaa (S.A.W) kan hin tasgabboofne ennaa ta'u, dabbasaa walitti mammarames miti; goofares miti.”
	Ija Isaanii	Jaabir Ibn Samurah (Radiyallaahu Anhu) akkana jedhanii jiru: “Ergamaan Rabbii (S.A.W) afaan baldhaafi ija diddiimtuu (fi babaldhoo – kan ija adii keessatti diiminni jiru) fi koronyoowwan qaqallaa qabu.”
	Dafqa Isaanii	Anas Ibn Maalik (R.A) akkana jedhanii jiru: “Nabiyyichi (S.A.W) gara mana keenyaa seenanii nu birattis Qaylullaa (hirriba gabaabaa guyyaa keessa rafamu) rafan. Dafqas isaan dafqisiise. Haati kootis qaruuraa qabatee dhuftee dafqa isaanii garasitti naquutti seente (yookiin dafqa isaanii achi keessatti sassaabuu eegalte). (Booda irrattis) Nabiyyichi (S.A.W) hirriba isaanii irraa ka'anii ‘Yaa Ummu Sulaymi! Maal godhaa jirtaa?’ jedhaniin. Isheenis ‘Kun dafqa keessanu; shittoo keenya keessattis ni daballa; innis shittoowwan hundumaa keessaa isa irra caalaa ni ta'a' jette.”
	Chaappaa Nabiyyumma	Nabiin (S.A.W) gidduu ceekuwwan isaanii irratti chaappaa nabiyyummaa isaan irra jira. Innis akkuma mallattoo dhalootaa qaama isaanii irratti kan argamu waan adda ta'ee dha. Jaabir Ibn Samurah (Radiyallaahu Anhu) akkana jedhanii jiru: “Ceeku isaanii irratti chaappaa killee Pengiyoonaa fakkaatu arge. (Halluu gogaa) qaama isaanii wajjiinis wal fakkaata.”

Simboowwan Naamusa Isaanii	Kabaja Sahaabonni Isaaniif Qaban	<p>Amr Ibn Al-Aas (R.A) akkana jedhanii jiru: “Namni Ergamaa Rabbii (S.A.W) caalaa ana biratti jaalatamaa ta’e hin jiru; namni isaaniin olitti ija koo biratti ol ta’es hin jiru; kabaja isaaniif qabu irraa kan ka’es ija guutuun isaan ilaaluuf uggaatii qabaataa hin turre. Kanaafuu isaan akkan ibsu osoon gaafatamee, isuma kana godhuu hin danda’u; sababani isaatis ija koo guutuun isaan ilaalee hin beeku waan ta’eef.” Urwaa Ibn Mas’uud Ash-Shaqafiyyi (R.A) gaafa (walii galtee nagaya) Hudaybiyaa isaan Qurayshootaaf ennaa ibsu akkana jedhee jira: “Rabbitti kakadha! Akka waahellan Muhammad Muhammadiin kabajanitti mootiin waahellan isaatiin (qoodattoota kabaja isaatiin) akkasitti kabajamu hin argine. Rabbitti kakadha! Isaan hancufa tokko tufan yoo ta’e, hancufni isaanii jara (waahellan Nabiyyichaa /S.A.W/) keessaa ganaa isaan tokkoo irra kan bu’u yoo ta’e malee hin tufanuu ture. Innis (hancufa) saniin fuulaafi gogaa (qaama) isaa ittiin haxaayata. Yeroo waan tokko isaan ajajanis ajaja isaanii raawwachu wal firrisuu ture. Isaanis Wuduu’a godhan (bishaan fayyadamuun dhiqanna gartokkee raawwatan) yoo ta’e, bishaan hafe fudhachuuf jecha inni tokko isa kaan wajjiin qabsoo qunnamuuf dhihaataa ture. Yeroo isaan dubbatan, isaan biratti sagalee isaanii gadi qabuu ture. Kabaja isaaniif qaban irraa kan ka’es gara fuula isaanii haala itti fufiinsa qabuun hin ilaalanuu ture.”</p>
	Naamusa Rabiin Waliin Qaban	<p>Abdullaah Ibn Ash-Shikhkhir (R.A) akkana jedhaniiru: “Isin adda duree (sayyida) keenya’ jenneen. Isaanis ‘Adda dureen Rabbii barakaa qabeessa ta’eefi Isa ol guddatee dha’ nuun jedhan. Nutis ‘Isin irra caalaa keenyaafi gama arjummaatiinis irra guddaa keenya’ jenneen. Isaanis ‘Waan jechuun isin irraa eeggamu qofa jedhaa; yookiin waan jechuu qabdan irraa gartokkee isaa jedhaa; shayxaannis (daandii keessan irraa) akka isin hin kaachifne eeggadhaa’ nuun jedhan.”</p>
	Gootummaa Isaanii	<p>Aliyyi (R.A) akkana jedhaniiru: “Yeroo lolli akkaan o’uufi dameewwan lamaanuu waraanaaf addaafi addatti wal qunnamanitti nuti Ergamaa Rabiitiif (S.A.W) ni sodaannaa ture; (sababni isaatis) nu keessaa namni hanga isaanii gara namootaa (diinaa) dhihaatu tokkos hin jiru waan ta’eef.”</p>
	Sodaa Rabiif Qaban	<p>Nabiyyichi (S.A.W) akkana jedhanii jiru: “ Rabbitti kakadha! Ani isin keessaa isa irra caalaa Rabiin sodaatuufi isa isin gidduuyis irra caalaa Isa irraa of eeggataa dha.”</p>
	Gaarummaa Maatii Ofitiif Qaban	<p>Nabiyyiin (S.A.W) akkana jedhaniiru: “Isin keessaa namni filatamoon nama maatii (niitii) isaatiif irra caalaa gaarii ta’ee dha. Anis isin gidduu maatiwwan kootiif irra caalaa gaarii dha.”</p>
	Ija Laafinsa Isaanii	<p>Abu Sa’iid (R.A) akkana jedhaniiru: “Nabiyyiin (S.A.W) gama ija laafinsaatiin durbeewwan duudaa gola isaanii keessa jiran caalaa cimaa dha. Yeroo waan jibban tokko arganis, isuma san fuula isaanii irraa ni beeknaa ture.”</p>
	Waa Laaffisuu Isaanii	<p>Haati teenya Aa’ishaan (R.A) akkana jettee jirti: “Nabiyyichi (S.A.W) dhimmoota lama gidduutti filannoo hin taasisanuu ture; waan irra caalaa lafaa ta’e kan filatan yoo ta’e malee; wanti sun dilii hin hordofsisuu hanga ta’etti. Dhimmichi (dilii irraa) yoo ta’e garuu, eenyuun caalaa lamaanuu irraa caalaatti kan fagaatanii dha.”</p>

Simboowwan Naamusa Isaanii

Ofiif Jecha Haloo Hin Bahanne	Haati teenya Aa'ishaan (R.A) akkana jettee jirti: “Rabbitti kakadha! Hanga dhoorkaaleen Rabbii hin sarbaminitti (Nabiyyichi /S.A.W/) gara isaaniitti kan dhufe wanta kamiifuu mataa ofiitiif jedhanii haloo bahatanii hin beekanu. (Haa ta’u malee) Rabbiin jecha haloo ni bahatuu ture.”
Nyaata Hin Fafessinene	Haati teenya Aa'ishaan (R.A) akkana jettee jirti: “Ergamaan Rabbii (S.A.W) soorata fafeessanii (soorataaf fafa baasanii) hin beekanu. (Kanaa mannaa) yoo jaalatan ta’e ni nyaatu, yoo jibban ta’e immoo ni dhiisuu ture.”
Kennaa Ni Fudhatu	Haati teenya Aa'ishaan (R.A) akkana jettee jirti: “Nabiyyichi (S.A.W) kennaa ni fudhatuu ture; duubdeebii isaatiinis wanta wayii ni kennuu ture.”
Sadaqaa Hin Fudhanne	Nabiyyichi (S.A.W) akkana jedhanii jiru: “Maatiiwwan Muhammad sadaqaa irraa hin nyaatan.”
Kasummaa Isaanii	Uqbaa Ibn Aamir (R.A) akkana jedhaniiru: “Namichi tokko gara Nabiyyichaa (S.A.W) dhufee isaan dubbise. Yeroo haasa’uus (sodaa kabaja irraa ka’een) kutaan qaama isaa kan lapheefi ceekuwwan isaa gidduu jiru akkaan dhawataa (rukutaa) ture. Nabiyyichi (S.A.W) ‘Tasgabbaa’i; sababni isaatis ani mootii miti waan ta’eef. Dhugumatti, ani ilma dubartii (temira) gogaa nyaattuu sanii qofaa dha’ jedhaniin.”
Maatii Ofii Tajaajilu	Al-Aswad Ibn Yaziid (R.A) irraa akka odeeffametti Nabiyyichi (S.A.W) mana isaanii keessatti maal akka hojjetan ilaalchisee Aa’ishaa (Radiyallaahu Anhaa) gaafadhe jedha. Isheenis “Ogummaa (hojii) miseensota maatii isaanii irratti argamuu ture – miseensota maatii isaanii keessummeessuun ni gargaaruu ture. Yeroo Salaanni gayes gara Salaataa bahuu ture” jette.
Wallaalta Irraa Goruu Isaanii	Ergamaan Rabbii (S.A.W) akkana jedhanii jiru: “Rabbiin Oltaha akkam godheetiin arrabsoofi abaarsa Qurayshootaa narraa akka itti deebise osoo (beektanii) isin ni ajaa’ibsiisuu? Isaan arrabsaa kan turan Muzammamin ture; abaraas kan turan Muzammamin ture; haa ta’u malee, ani Muhammad (malee Muzammamii miti).”
Dhugummaa Isaanii	Abdullaah Ibn Mas’uud (R.A) akkana jedhanii jiru: “Dhugoomaan dhugoomtoota hundaatu kan ta’an Ergamaan Rabbii (S.A.W) (akkanaafi akkas) jechuudhaan nutti himanii jiru.”
Naamusa Tajaajiltoota Isaanii Waliin Qaban	Anas (R.A) akkana jedhanii jiru: “Ani Ergamaa Rabbii (S.A.W) woggoota kudhaniif tajaajileen jira; isaans anaan (gaaf tokkos) ‘Uffi’ (jecha balfannoo) naan jedhanii hin beekan. Akkasumas waan ani hojjedhe tokkoof ‘Maaliif akkana goote?’ naan jedhanii hin beekan. Akkasumas waan ani hin hojjetin tokkos ilaalchisee ‘Akkana hin gooneeyii?’ naan jedhanii hin beekan.”

Simboowwan Naamusa Isaanii	WaaHELLAN Isaanii Irraa Adda Ofgodhanii Hin Beekan	<p>Anas Ibn Maalik (R.A) akkana jedhaniiru: “Bakka nuti Masjiida keessa teenyee jirutti namni gaala yaabbate tokko seence gaalli isaatis Masjiida keessatti akka jilbiiffatu taasise. Ergasii gaala isaa hidhatee isaaniinis ‘Isin keessaa Muhammad isa kamii dha?’ jedheen. Ergamaan Rabbiitis (S.A.W) waahellan isaanii duubaan irkatanii taa’anii jiru. Nutis namichaan ‘Namicha adii irkatee taa’e kana’ jenneen. Namichis isaaniin ‘Si yaa ilma Abdul Maxxalib’ jedheen. Ergamaan Rabbiitis (S.A.W) ‘Awwaadheen jira’ jedhaniin. Namichis ‘Yaa Muhammad! Ani gaaffiilee si gaafachuuf jira; akkaataa gaafannaa kootii keessattis cimaa sitti ta’uuf jira; kanaafuu akka natti hin mufanne (si gaafadha)’ isaaniin jedhe.</p> <p>Ergamaan Rabbiitis (S.A.W) akkana jedhaniin: ‘Waan sitti muldhate gaafadhu.’ Namichis ‘Ani Gooftaa keetiifi namoota si dura turaniin si kadhada; sila si gara guutummaa ilmaan namaatti kan si erge Allaaha dha?’ jedheen. Ergamaan Rabbiitis ‘Allaahatti kakadha; eeyyeen!’ jedhaniin. Innis ‘Ani maqaa Rabbiitiin si kadhada; guyyaafi halkan tokkoo tokkoo isaa keessattuu Salaata waytii shanii akka sagadnu kan nu ajaje Allaaha dha?’ isaaniin jedhe.</p> <p>Ergamaan Rabbiitis (S.A.W) ‘Rabbitti kakadha! Eeyyeen!’ jedhaniin. Innis ‘Ani maqaa Rabbiitiin si kadhada; waggaa keessaa baatii kana akka soomnu kan nu ajaje Allaaha dha?’ isaaniin jedhe. Ergamaan Rabbiitis (S.A.W) ‘Rabbitti kakadha! Eeyyeen!’ jedhaniin. Innis ‘Maqaa Rabbiitiin si kadhada! Zakaan kana dureeyyii keenya irraa akka fudhattuufi jidduu hiyyeeyyii keenyaattis akka qoqqoddu kan si ajaje Allaaha dha?’ isaaniin jedhe. Ergamaan Rabbiitis (S.A.W) ‘Rabbitti kakadha! Eeyyeen!’ jedhaniin. Namichis ‘Ani waan ati qabatee dhuftetti amanee jira; anis ummattoota koo ana duuba jiraniif ergamaa dha; ani Dimaam Ibn Sa’labaa, obboleessa Banuu Sa’ad Ibn Bakriiti’ jedhe.”</p>
	Nyaata Isaanii	<p>Haati teenya Aa’ishaan (R.A) akkana jettee jirti: “Hanga yeroo Ergamaan Rabbii (S.A.W) itti du’aniitti maatiiwwan Muhammad guyyoota wal hordoofo lamaaf daabboo garbuu quufanii nyaatanii hin beekan.”</p>
	Zuhdii Duniyaa Irratti Qabaataa	<p>Ergamaan Rabbii (S.A.W) akkana jedhaniiru: “(Gaara) Uhud kanaan kan wal qixxaa’u warqee osoon qabaadhee na hin gammachiisu; wanti isa irraa ta’e homaayyuu – isa irraa kan ta’e diinaarii tokkos osoo hin hafne – ani liqii ofirraa kafaluuf waan hanbisu malee ana bira guyyoota sadiin olitti turuun isaa na hin gammachiisu; isa kana gabroota Rabbii gidduutti akkana godhaa, akkana godhaa, akkanas godhaa (kan qo0du) yoo ta’e malee.”</p>
	Abaarsa Hin Beekan	<p>Haati teenya Aa’ishaan (R.A) akkana jettee jirti: “Ergamaan Rabbii (S.A.W) addagees miti. Kan jechoota qaaniis dubbatanii miti. Iddoowwan gabaa keessattis kan sagalee ol kaasanii dubbatanii miti. Hojii badaafis hojii badaatiin duubdeebii kennanii hin beekan. Kanaa mannaa dhiifama godhu; akka waan hin argineettis bira darbuu ture.”</p>
	Harka Dubartii Nyaapha a Hin Tuqne	<p>Haati teenya Aa’ishaan (Radyallaahu Anhaa) akkana jettee jirti: “Harki Ergamaa Rabbii (S.A.W) ganaa dubartii nyaaphaa tuqee hin beeku.”</p>

Simboowwan Naamusa Isaanii

Akkaataa Jiruu Isaanii

Umar Ibnul Khaxxaab (R.A) akkana jedhaniiru: “(Gaaf tokko) bakka Ergamaan Rabbii (S.A.W) afaa lafaa allaanduu irraa hojjetame irra (ciisanii jiranitti) gara mana isaanii seene. Nan taa’es. Shirrixiin isaaniitis qaama isaanitti maxxanee jira. Kanaan alattis wanti biraa isaan irra hin jiru. Kanaafuu afaan allaanduu cinaa isaanii irratti mallattoolee geessee jira. Ija kootiinis gara mana meeshaa Ergamaa Rabbii (S.A.W) bildhadhe. Yeroo kanattis ganaa tokko, walumaa galatti garbuu saa’i tokko ta’u arge. Haaluma wal fakkaataa ta’een baala laaftoo muraasa hundaa daree saniitti arge. Akkasumas erbee rarraafames (arge). Ijji koo lamaan imiimmaan guuttaman. Isaanis ‘Yaa ilma Al-Khaxxaab! Maaltu si boochisa?’ naan jedhan. Anis ‘Yaa nabiyyii Rabbii! Maaliif hin boonne? Saleeniin kun baraa dirra keessan irratti dirmamuu geessee jira; wanti isin kuuftanis isuma kana. Mana (keessan kan meeshaa) kana keessatti waan arguun alatti wanta biraa tokkos arguu hin dandeenye. Gamasitti Qeesariifi Kisraa kanneen kuduraaleefi laggeen gidduutti (jiraatanii dha). Haa ta’u malee, isin Ergamaa Rabbiitiifi nama isaa filatamoo dha; egaa wanti isin kuufattan kanumaa?’ isaaniin jedhe. Isaanis ‘Yaa ilma Al-Khaxxaab! Sila osoo aakhiraan nuuf taateefi duniyaan immoo jaraaf taatee hin jaalattu? Wantoonni kunneen addunyaa boodaatti nuuf ta’uun isaaniitiifi addunyaa tana keessatti immoo jaraaf ta’uun isaanii si hin gammachiisuu?’ jedhaniin. Anis ‘Akkamitti kaa! (eeyyeen)’ isaaniin jedhe.”

Qorumsa 1ffaa

Soba Dhugaa

Gaaffilee:

£	□	Gammachuun gabricha tokkoo addunyaa kanattis ta'ee kan itti aanutti qajeeltoo Nabiyyichaa (s.a.w) waliin kan wal qabatee dha.
£	£	Ergamtoonni fiixaa filatamaa irraa ergamu.
£		Simboon Nabiyyichaa (s.a.w) inni irra caalaa filatamaa ta'e "Ani gabrichaafi ergamaa Rabbii kan ta'e Muhammadi" isa jedhuu dha.
£	£	Rabbiin Ergamaa Isaa biratti naamusaalee guuttamoofi amaloota ibsamaa gaggaarii hundumaa walitti qabee jira. Isaaniifis beekumsaafi arjummaa irraa laateefii jira. Kun hundinuu isaaniif malee nama biraatiif aixa kanaan hin kennamne.
£	£	Nabiyyichi (s.a.w) nama hin baratin, dubbisuus ta'ee barreessuu hin dandeenyee, nama barsiisaa ilma namaa irraa ta'es hin qabneedha.

1. Dimshaashumatti fiixaan irra caalaa filatamaan: A/ Yuunus Ibn Mattaa B/ Muhammad Ibn Abdullaah (S.A.W)
2. Maqaaleen isaanii: A/ Hunduu ibsamoota B/ Mallattoolee wal beekuuf qofa gargaaran C/ Simboowwan amaloota mirkanaa'oo galataafi guutummaa hordofsiisan
3. "Naamusni isaanii Qur'aana ture" jechuun: A/ Waan Qur'aana gammachiisuun ni gammadu B/ Waan Qur'aana dallansiisuun ni dallanu C/ Hunduu sirrii dha
4. Khaliilullaah (Jaalalloon Allaaha) eenyu? A/ Ibraahiim (A.S) B/ Muhammad (S.A.W) C/ Lachuuyyuu
5. "Halluun gogaa isaanii akkaan kan ifu" jechuun: A/ Bifa qamadiiti B/ Adii C/ Akkaan adii
6. Shittoo keessaa filatamaan: A/ Miskii B/ Foolii Nabiyyichaa (S..A.W)
7. "Hojii isaanii giddu galeessa" jechuun: A/ Dheeraas gabaabaas miti B/ Hojii isaanii dheeraa dha
8. Chaappaan nabiyyummaa isaanii: A/ Gidduu ceekuwwan isaanitti argama B/ Qaama isaanii wajjiin wal fakkaata C/ Killee Pengiyoona fakkaata D/ Hunduu sirrii dha

Quraysha Irraa	Ismaa'ii	Ilmaan Haashim Irraa	Kinaanaa Irraa	Rabbiin Eenyuun Irraa Eenyu Filate?
£	£	£	£	Kinaanaa
£	£	£	£	Quraysha
£	£	£	£	Ilmaan Haashim
£	£	£	£	Nabiyyii Isaa

Abaabilee Isaanii	Akaakilee Isaanii	Abaabayyuu Isaanii	Akaakuu Isaanii	Abbaa Isaanii	Maqaa Isaanii	Fiixaa Isaanii:
£	£	£	£	£	£	Haashim
£	£	£	£	£	£	Abdul-Muxxalib
£	£	£	£	£	£	‘Abdullaah
£	£	£	£	£	£	Muhammad
£	£	£	£	£	£	Ismaa’iil
£	£	£	£	£	£	Ibraahiim

As-Siraaj	Al-Aaqib	Ahmad	Muhammad	Walitti Firoomsaa:
£	£	£	£	Isa gooftaa isaa sirritti galatoonfatu.
£	£	£	£	Isa gubaa malee ifnana calanqisaa kennuu
£	£	£	£	Isa amaloota galatoonfamoo heddu qabu.
£	£	£	£	Isa booda nabiyyiin kan hin dhufne, guduunfaa nabiyyootaa.

Sodaa	Uumamaafi Naamusa	Hariiroo	Foolii	Ganaa	Nabiyyichi (s.a.w):
☐	£	£	£	£	Filatamoo
☐	£	£	£	£	Akkaan lallaafaa
☐	£	£	£	£	Akkaan urgaa’aa
☐	£	£	£	£	Nama gaarii
☐	£	£	£	£	Akkaan cimaa

Ken.	Sadaqa	Ofiif Jecha	Nyaa	Rabbiif	Nabiyyichi (s.a.w)
£	£	£	£	£	Haloo hin baane
£	£	£	£	£	Haloo bahatan
£	£	£	£	£	Hin fafessine
£	£	£	£	£	Fudhatanii ergasii baay’isanii kennu
£	£	£	£	£	Hin fudhatan

Qajeeltoo Isaanii

Qajeeltoowwan Nabiyyichaa (S.A.W) Uffannaa, Nyaataafi Dhugaatii Ilaallatan	Halluwwan Nabiyyicha (S.A.W) biratti jaalataman	Halluwwan keessaa halluun Nabiyyicha (S.A.W) biratti caalaatti jaalatamaa ta'e halluu adii dha. Isuma kana waliin akkana jedhaniiru: "Isheen uffattoota keessan irraa irra caaltuu dha; kanaafuu du'aawwan keessan isheen kafanaa."
	Uffannaa Isaanii	Uffannaan isaanii uffannaalee uffachuuf salphaa ta'an uffatu. Kanaafuu al tokko tokko uffattoota suufii irraa hojjetaman, al tokko tokko uffattoota xixii irraa hojjetaman, al tokko tokko immoo uffattoota laaynaniis irraa hojjetaman ni uffatuu ture. Akkuma kana ennaa uffata isaanii uffatan hundumaa mirga irraa eegaluu ture.
	Uffannaan Giddu Galeessa Ta'uu Isaanii	Salafoota keessaa tokko tokko akkana jedhaniiru:- "Isaan (Salafoonni) uffattoota akaakuu lamaa – uffattoota qaalawoo naa argaa (of jajuu) tiifi uffattoota moofaa bututaa (simboo Zaahidummaa fakkaatan) – ni jibbuu ture." Hadiisa Abdullaah Ibnu Umar (R.A) irraa odeeffame keessatti Nabiyyichi (S.A.W) akkana jechuun isaanii gabaafameera: "Nama uffata naa argaa (of jajuu) uffate, gaafa du'aa ka'umsaa Rabbiin uffata salphinaa isatti uffisa. Ergasii keessoo isaatti ibiddi qabsiifama." Sababni kunis ittiin ta'eef namichi gama uffata saniitiin boonaafi goobnanaan of jajuuuf karoofatee waan ka'eef. Kanaafuu Rabbiin Oltah yakka isaa kanaaf isa adabe. Akkuma kana bu'ura Hadiisa Ibnu Umar (R.A) irraa odeeffameen Nabiyyichi (S.A.W) akkana jedhaniiru: "Namni boonsa irraa ka'uun uffata isaa harkisu, Guyyaa Du'aa Kaafamaatti Rabbiin gara isaa hin ilaalu."
	Soorata Isaanii	Nabiyyichi (S.A.W) waan argatan soorachuuf dinne jedhanii hin beekanu. Wanti hin jirres akka hojjetamu godhuun dhiibbaa uumanii hin beekanu. Wantoota gaggaarii irraa tokkos isaaniif hin dhihaatu; kan sooratan yoo ta'e malee. Waan dhuunfaa isaaniitiin hin jaalanne yoo ta'e immoo, waan san haraama osoo hin taasifne ni dhiisuu ture. Aa'ishaan (R.A) akkana jettee jirti: "Ergamaan Rabbii (S.A.W) tasumaa soorataaf fafa baasanii hin beekanu. Kan jaalatan yoo ta'e ni sooratu, yoo hin taane garuu ni dhiisuu ture." Kunis akkuma foon Arjaanoo dhoorkamaa osoo hin taasifne dhiisan san jechuu dha.
	Haala Soorannaa Isaanii	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sooranni isaanii irra jireessi Sufraa irra godhamee lafa irra kaayamaa ture. ➤ Qubbeen isaanii sadih fayyadamuudhaan sooratu ture. ➤ Irkatanii taa'uudhaan hin sooratanuu ture. ➤ Jalqabbii soorata isaanii irratti Maqaa Rabbi ni dhayuu yookiin 'Bismillaah' (Maqaa Allaahaatiin) ni jedhuu ture; xumara irrattis Isa ni galateeffatuu ture; yookiin 'Al-Hamdu Lillaah' (Galanni hundinuu Rabbiif haa ta'u) ni jedhuu ture. ➤ Soorata isaanii erga xumuraniin booda qubbeen isaanii ni arraabuu ture.
	Dhugaatii Isaanii	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nabiyyichi (S.A.W) irra jireenyaan taa'anii dhuguu ture. Akkasumas dhaabbatanii dhuguu irraa akeekkachiisanii jiru. Haa ta'u malee, sababni gahaan taa'uu nama dhorku ➤ Erga dhuganiin booda dhugaatii isaanii hiriyoota isaanii gara mirgaatiin jiraniif ni dabarsuu ture; hammuma fedhee iyyuu isaannan umuriiin deeman gama bitaa isaaniitiin kanneen taa'an ta'us.

Jireenya Isaanii Kan Warrummaa

- Ergamaan Rabbii (S.A.W) akkana jedhaniiru: “Addunyaa teessan (Duniyaa teessan) tana irraa dubartoonniif shittoon ana biratti jaalatamtoota godhamanii jiru. Qubannaan ija kootiitis Salaata keessa naaf godhamee jira.”
- Bultii (Halkan) isaanii, walitti dhiheenya (gartuummaa) isaaniitiifi qallaba niitolee isaanii gidduutti haqaan ni qoqqoodu ture.
- Haati teenya Aa’ishaan (R.A) akkana jettee jirti: “Ergamaan Rabbii (S.A.W) yeroo imala bahuuf karoofatanitti niitolee isaanii gidduutti carraa ni baasuu ture. Ergasii ishee carraan filatamte san of duukaa qabatanii adeemuu ture. Akkasumas niitolee isaanii hafaniif (yeroo imalaa takkattii qofa wajjiin ta’uu isaaniitiin ennaa deebi’an dubartoota hafaniif) qadaa hin baasanuu ture.”
- Seenaan jireenyaa niitolee isaanii wajjiin qabaataa turan kan wal wajjiin jireenya bareedaafi naamusa miidhagaa irratti hundaa’e ture.
- Ijoollee durbaa warra Ansaar irraa ta’an Aa’ishaa (R.A) waliin akka taphataniif jecha gara isheetti ergu. Isheenis yeroo ishee kan buhaatiitti wanta dhoorkii homaatu hin qabne tokko hojjechuu yoo barbaaddu isaanis hojii ishee san irratti ishee duukaa bu’u.
- Nabiyyichi (S.A.W) sarbaa Aa’ishaa (R.A) irratti irkatanii taa’uun Qur’aana ni qara’uu ture. Isheen marsaa lagu irra bakka jirtuttis kanuma ni raawwatuu ture.
- Ennaa isheen marsaa lagu irra jirtutti uffata gabaabaa akka uffatu ishee ajajuudhaan ergasii tokkoon isaanii kan biraa wajjiin ni gammaduu ture.
- Bakka sooma irra jiranittis ishee ni dhungatuu ture.
- Hariiroon niitolee isaanii wajjiin qaban kunis lallaafummaa marartaa isaaniitiifi bareedina naamusa isaanii irraa kan ka’ee dha. Kunis Aa’ishaaf (R.A) tapha akka taphattuuf haallen isheef ni mijjeessuu ture. Bakka imala irra jiranittis yeroo lama fiigichaan wal firrisanii jiru. Yeroo tokkos jarri lachuu imalaaf mana isaaniitii ennaa bahan qabsoo nagayaa wal qunnamanii jiru.
- Ergamaan Rabbii (S.A.W) imalaaf ennaa bahanis ta’ee imala irraa ennaa deebi’an sa’aatii halkanii (bahaniis ta’ee) gara maatiiwwan isaanii deebi’anii hin beekanu. Bartee akaakuu akkanaa irraayis ni dhoorkuu ture.

Qajeeltoo Isaanii Kan Hirribaa

- Nabiyyichi (S.A.W) hirribaaf jecha gara siree isaanii ennaa dhihaatan “Bismika Allaahumma ahyaa wa amuut” jedhuu ture. Hiikkaan isaatis “Yaa Allaaha! Ani kan jiraadhuufi kan du’us maqaa keetiin” jechuu dha.
- Nabiyyichi (S.A.W) halkan hundaa dhawaata gara siree isaaniitti siiqaniin ganaawwan isaanii lamaan walitti fiduudhaan, ergasii keessoo isaaniitti tuf... tuf .. jechuudhaan keessoo isaaniittis Suuratul Ikhlaasin, Suuratul Falaqiifi Suuratun Naasiin ni qara’uu ture. Ergasii ganaawwan isaanii lamaanii mataa, fuulaafi kutaalee qaama isaanii fuulduraa irraa kaasuudhaan kutaa qaama isaanii irraa kan danda’an hundumaa ittiin hahhaxaayuu ture. Gochuma kana yeroo sadih irra deddebi’uu ture.
- Ergamaan Rabbii (S.A.W) hirribaaf siree isaanii irra ciisuu ennaa barbaadanitti harka isaanii kan mirgaa boqoo isaanii jala godhuudhaan ergasii yeroo sadih “Allaahumma qinii azaabaka yawma tab’asu ibaadak” jedhu. Hiikkaan isaas “Yaa Allaah! Guyyaa gabrootan tee du’a irraa kaaftutti adabbii kee jalaa na eegi” jechuu dha.
- Hadiisaan akkuma gabaafametti Nabiyyichi (S.A.W) yeroo hirriba isaanii irraa ka’anitti “Al-Hamdu lillaahillazii ahyanaa ba’ida maa amaatanaa wa’ilayhin-nushuur” jedhuu ture. Hiikkaan isaatis “Rabbii erga duuneen booda nu jiraachiseef galanni haa gahu; walitti qabamiinsi keenyas garuma Isaati” jechuu dha. Ergasii mishaaka yookiin rigaa fayyadamuudhaan ilkaan isaanii ni rigatuu ture.
- Nabiyyichi (S.A.W) kutaa halkanii kan jalqabaa ni rafu. Kutaa xumuraa irratti immoo Salaataan dhaabatu. Dhimmoota Muslimootaa sirreessuuf jecha kutaa halkan isaanii kan jalqabaa goolabuuf dhihaatu.
- Ijji isaanii ni rafti. Xnneen isaanii akkuma dammaqeetti bariisifataa ture.
- Ennaa hirriba rafanitti ofumaan hanga ka’anitti eenyus hirriba irraa isaan hin kaasu..
- Hirribni isaanii akkaan madaalawaa dha. Kunis akaakuu hirribaa isa akkaan bu’a qabeessa ta’ee dha.

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Qajeeltoo Isaanii Kan Kan Mu'aamalaa</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nabiyyichi (S.A.W) namoota wajjiin ni qqosuu ture; haa ta'u malee, qoosa isaanii keessatti dhugaa malee hin dubbatanuu ture. ➤ Tapha jechootaan taphatuutis ni taphatuu ture; haa ta'u malee, tapha isaanii kan jechootaa keessatti dhugaan alatti waan biraa hin dubbatanuu ture. ➤ Nabiyyichi (S.A.W) dhimmoota hawaasummaafi diinagdee irratti daandiis ta'ee furmaata ni akeeku; akeekaas ni gaafatuu ture (yookiin dhimmoota kanneen irratti gorsa ni laatu; gorsas ni gaafatuu ture) ➤ Nama dhukkubsate ni gaafatu; janaazaa awwaaluuf ni argamu; affeerrii/waamicha ni fudhatu; dhimmoota jaraa raawwachuuf jecha dubbartoota dhiirsoleen isaanii jalaa du'an, miskiinotaafi humna dhabeeyyii wajjiin ni tarkaanfatuu ture. ➤ Walaloo isaan faarsu caqasaniiru. Walaleessaafis mindaa kafalaniiru. Wanti isaan ittiin faarfaman kan sirrii kamuu gama faarfannaa isaaniitiin ennaa ilaallamu isa gadi aanaa ta'ee dha. Garuu faaruun namoota isaaniin ala jiraniif godhamu irra jireessi isaa soba. ➤ Nabiyyichi (S.A.W) kophee isaanii harka isaaniitiin suphaniiru. Uffata isaaniitis harka ofiitiin hodhatanii jiru. Akkuma kana baaldii isaanii hodhatanii jiru. Re'ee isaanii elmatanii jiru. Uffata isaanii dachaasani kaayanii jiru. Maatiiwwan isaaniitiifi mataa isaanii keessummessanii jiru. Ijaarsa masjiidaa irrattis bilookettii dhoqqee baatanii jiru. ➤ Al tokko tokko ciminna beelaa irraa kan ka'e garaa isaanii jalatti dhagaa hidhatanii jiru. Al tokko tokko immoo quufanii nyaatanii jiru. ➤ Keessummoota ofii keessummessaniiru. Keessummummaan keessummeeffamaniiru. ➤ Walakkaa mataa isaanii irratti, duubee miila isaanii irratti, al-akhda'ayni (gama lachunuu duubee mormaatiin kanneen argaman ujumoolee dhiiga deebisoo lamaan) fi al-kaahil (iddoo ceekuwwan lamaan gidduutti argamu ennaa ta'u gara dugdaatis seensa) irra koobamanii (Hijaamaa godhatanii) jiru. ➤ Qorsaan walddhaanamiiru. Namoota sibiila fiimeen takkosaniiru. Garuu isaan hin tokkofanne. Ruqaas godhaniiru. Garuu isaaniif akka godhamu namoota biraa irraa hin gaafanne. Nama dhukkubsate biratti waan isa rakkisa akka hin dalagne dhorkanii jiru. ➤ Nabiyyichi (S.A.W) gama Mu'aamalaatiin namoota hundumaa irra nama akkaan gaarii dha. Yeroo waan tokko ergifatan yookiin liqeeffatan waan liqeeffataniin olitti heddummeessanii deebisuu ture.
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Deemsa Isaanii</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nabiyyichi (S.A.W) karaa miilaa ennaa deeman akkaataan tarkaafannaa isaanii namoota hundumaa caalaa kan ariifate ennaa ta'u, haa ta'u malee, tarkaanfiin isaanii kan hundumaa caalaa bareedaafi tasgabbaa'aa ture. ➤ Akkaataa tarkaafannaa isaaniitiin hiriyoota isaanii caalaa saffisoo turan. Kanaafuu isaan bira gahuun akkaan isaan carraaqsiisaa ture. ➤ Al tokko tokko miila isaanii duwwaan yookiin immoo shabaxiin (kophee funyaaleessaa godhatanii) ni deemuu ture. ➤ Yeroo baay'ee hiriyoonni isaanii isaan fuuldura addeemuu ture. Isaanis jara duubaan ta'uu ture. ➤ Qeenxeen yookiin gareen ta'anii hiriyoota isaanii wajjiin ni deemuu ture.
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Haala Rabbiin Itti Yaadatan</p>	<p>Nabiyyichi (S.A.W) gama Rabbii Oltahе yaadachuufi faarfachuutiin namoota hundumaa irraa isa akkaan guuttaman turan. Inumaa iyyuu haasofni isaanii hundinuu kan qaabannoo Rabbii keessatti daangeeffameefi kan Isaafis taasifamee dha. Yeroo hirriba isaanii irraa ka'anitti Rabbiin ni yaadatu ture. Yeroo Salaata isaanii bananitti, yeroo mana isaaniitii bahanitti, yeroo masjiida seenanitti, yeroo ganamaafi galgalaattis, yeroo uffata isaanii uffatanittis, yeroo gara iddoo boqonnaa seenanitti yookiin bahanittis, yeroo gara mana fincaanii seenanittis, Wuduu'a osoo hin godhaniifi erga godhaniin boodas, yeroo Azaana dhagahanittis, yeroo ji'a haara arganittis, osoo hin nyaatiniifi erga nyaataniin boodas, yeroo haxxifatanittis, kkf ttis Rabbiin ni yaadatu ture.</p>

Sunanotaafi Qajeeltoo Isaan Ilaallatu	Baay'ina Sunanotaa	Ergamaan Rabbii (S.A.W) akkana jedhaniiru: “(Gochoonni) kudhan isaannan Fixraa gidduutti ramadamanii dha. (Isaanis): areeda hidhii gabaabsuu, areeda guddisuu, siwaaka fayyadamuu, funyaan bishaaniin qulqulleessuu (Al-Istinshaaq), qeensa murachuu, wal qabsiiftuuwwan qubbeenii dhiqachuu, rifeensa naannawa bobaa luqqisuu, rifeensa naannawa nafsaa laa haadachuu, (bobbaatiin yookiin fincaaniin booda qaamalee dhuunfaa) bishaaniin qulqulleessuu dha. Haa tau malee, dabarsaan Hadiisicha isa kudhanaffaa dagatee jira.(Odeeffannoo saffisaatiif jecha qabxiin 10ffaa kittaanchuu dha).”
	Mirga Irraa Eegalu	Nabiin (S.A.W) barten isaanii kan mirga irraa eegalu kan ajaa'ibsiisu. Ennaa kophee godhatan, ennaa tarkaanfatan, ennaa qulqullina guuttatan, yeroo waan tokko namootaaf kennan hundumaa mirgaan eegalu. Harka isaanii kan mirгаа ittiin soorachuuf, ittiin dhuguufiifi xahaaraaf itti fayyadamuu ture. Harka isaanii kan bitaa immoo waamicha uumamaa ittiin geeffachuufi wantoota xurii wal fakkaataa ta’an ittiin dhabamsiisuuf itti fayyadamuu ture.
	Dabb- asaa	Dabbasaa ilaalchisee qajeeltoon Nabiiyyichaa (S.A.W) yookii akkuma jirutti dhiisuu yookiin immoo akkuma jirutti haadachuu ture.
	Siwaak	Nabiiyyichi (S.A.W) siwaaka fayyadamuu ni jaalatu ture. Yeroo soomaniifi yeroo hin soomnes siwaaka ni fayyadamuu ture. Yeroo hirriba isaanii irraa ka’anis, yeroo Wuduu’a godhanis, Salaataan durattis (yeroo gara Salaataa seenuuf dhaabatanitti) fi yeroo gara manaa galanittis siwaaka ni fayyadamuu ture. Ilkaan isaanii rigataa kan turan rigaa muka akaakuu Udil Araak jedhamu irraa argamuun ture.
	Shittoo	Nabiiyyichi (S.A.W) shittoo fayyadamuu ni heddummeessuu ture. Akkasumas shittoo ni jaalatu ture.
	Areedaa fi Areeda Hidhii	Nabiiyyichi (S.A.W) akkana jedhaniiru: “Waan qindeessitoonni (Mushirikonni dalaganiin) faallaa isaa ta’aa. Kanaafuu areeda guddisaa; areeda hidhii immoo gabaabumatti muraa.”
	Daangaa Yeroo	Anas (R.A) akkana jedhaniiru: “Areeda hidhii gabaabsuu, qeensa murachuufi (rifeensa nafsaa laa haadhachuu) ilaalchisee Nabiiyyichi (S.A.W) daangaa yeroo lafa nuuf kaayanii jiru. Kunis guyyootaafi halkanoota afurtamaan olitti (akkuma jiranitti) akka hin dhiifnee dha.”
Haasawa Isaanii	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Haati teenya Aa’ishaan (R.A) akkana jettee jirti: “Akka amma isin gootan kanatti Ergamaan Rabbii (S.A.W) haala saffisni itti guuttameen hin haasa’anuu ture; kanaa mannaa isaan isaannan marsaa isaanii taa’an bifa jecha isaaniitiin qomachuu qabachuun isaaniif danda’amutti haasawa addeessaa ta’ee fi gar gar baasaa ta’een dubbatuu ture.” ➤ Nabiiyyichi (S.A.W) sababbiin yeroo irra jireessa haasawa isaanii yeroo sadih irra deddebi’anii dubbataniif namoonni salphumatti akka hubataniif. Yeroo nagaya namootaaf dhiheessanis yeroo sadih irra deddebi’aa dhiheessuu ture. ➤ Yeroo barbaachisaa hin taane hin dubbatanuu ture. Garuu yeroo dubbatanitti bikkaniitiifi gabaabsanii jechoota dimshaashawaan dubbatuu ture. ➤ Nabiiyyichi (S.A.W) waa’ee dhimma isaan hin ilaallannee tasumaa dubbatanii hin beekanu. Akkuma kana dhimma mindaa argachuu irraa kajeela irratti malee dubbatanii hin beekanu. ➤ Nabiiyyichi (S.A.W) addaggee ta’anii hin beekanu. Jechoota qaaniitis dubbatanii hin beekanu. Sagalee ol kaasanis dubbatanii hin beekanu. 	

Haala Haasawa, Kolfa, Booyichaafi Khuxbaa Isaanii	Kolfa Isaani	Nabiyyichi (S.A.W) kolfi isaanii hundinuu kan seeqannaa qofa ture. Haalli isaan garmalee itti kolfan yoo jiraate muudannoo ilkaan isaanii kan moggee itti muldhachuu danda'e irratti ture.
	Booyicha Isaanii	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nabiyyichi (S.A.W) haala waca uumuun sagalee ol ka'een booyanii hin beekanu. Haa ta'u malee, ennaa booyan haala cimaan imimmaan ni roobsu; laphee isaanii irraayis sagaleen hirqifannaa ni dhagahamaa ture. ➤ Al tokko tokko sababni booyicha isaanii marartaa nama du'eef qaban irraayi. Al tokko tokko sababni booyicha isaanii sodaa hordofoota ofitiif qaban yookiin miira namoota biraa qoodamuu irraa ka'eeni. Al tokko tokko sodaa Rabbii irraa ka'een booyu. Al tokko tokko yeroo Qur'aana dhagahan ni booyu.
	Khuxbaa Isaanii	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nabiyyichi (S.A.W) lafa irra dhaabatanis, minbara irra bahaniis, gaala kormaa yaabbatanii ennaa imalanis, gaala dhaltuu yaabbatanii ennaa imalanis khuxbaa godhanii (gorsa laatanii) jiru. ➤ Jaabir (R.A) akkana jedhaniiru: "Ergamaan Rabbii (S.A.W) khuxbaa ennaa godhanitti ijji isaanii ni diimatti; sagaleen isaanii ol ka'a; dallansuun isaaniitis ni cimaa ture; kunis hanga nama akeekkachiisaa raayyaa waraanaa fakkaatanitti ni gahaa ture." ➤ Rabbiin Oltahe galatoonfachuun (faarfachuun) kan banan yoo ta'e malee khuxbaa tokkos godhanii hin beekanu. ➤ Dhimma (barbaachisaa) hordofoota isaanii raawwatuufi milkii isaanii tolchuu kamuu irratti yeroo kamuu khuxbaa ni godhuu ture.

Qorumsa 2ffaa

Soba	Dhugaa	Gaaffilee:
☐	£	Nabiin (s.a.w) uffata ennaa uffatan mirga irraa eegalu.
☐	£	Nyaata isaanii baay'inaan Sufraan lafa irra godhanii sooratu.
☐	£	Nabiin (s.a.w) imala ennaa bahan ykn imalaa ennaa deebi'an halkaan gara manaa hin galanuu ture. Kanas godhuus dhorkanii jiru.
☐	£	Beela irraa kan ka'e garaa isaanii irratti dhagaa hidhatanii jiru.
☐	£	Namootaaf Ruqaa yoo godhan isaaniif akka godhamu hin gaafanne
☐	£	Nabiin (s.a.w) gochoota namoonni waswaasaa ittiin qorman tasuma
☐	£	Raawwatanii hin beekan. Bid'aa jaraa irraayis dhorkanii jiru.
☐	£	Nabiyyichi (s.a.w) kan ergaman amantii Hanafiyyaa sirriitiin yoo ta'u, innis faallaa Shirkiifi waan halaala ta'e haraama godhuuti.
☐	£	Ijoolleen isaanii 7 yoo ta'an, 4 dhiirran 3 immoo dubartoota.
☐	£	Ijoolleen isaanii hundumtuu Khadiijaa (R.A) irraa dhalatan.
☐	£	Ijoolleen isaanii hundinuu isaaniin dura du'an.
☐	£	Nabiin (s.a.w) ennaa du'an niitolee sagal dhiisuun isaanii ulamoota gidduutti waldhabdee hin qabu. Isaanis: Aa'ishaa, Zaynab bint Jahsh, Hafsaah, Ummu Salamaa, Safiyyah,
☐	£	Ummu Habiibaa, Maymunaa, Sawdaa fi Juwayriyaa dha رضي الله عنهن.
☐	£	Rabbiin gama Jibriiliin Khadiijaaf salaamata ergee jira. Kunis haala adda ta'een sadarkaa ishee qofaaf kennamee dha.

1. Halluun jaalatamaan Nabii (s.a.w): A/ Adii B/ Gurraacha C/ Halluu kamuu
2. Uffanni isaanii: A/ Uffata suufaa hin uffatanuu ture B/ Uffata xixiifi laaynanii uffatuu ture C/ Uffatan qaban kamuu ni uffatuu ture D/ A fi B qofti sirrii
3. Uffanni isaanii: A/ Uffata hundummaa irraa akkaan qaalaawaa ture B/ Uffata simboo Zaahidummaa caalaa moofaafi bututaa ture C/ Lamaan gidduutti giddu galeessa ture

1. Nabiin (s.a.w) maqaa Rabbii dhayaatiifi Isas faarsaa kan turan: A/ Jalqabbii soorata isaanii irratti B/ Xumura irratti C/ Jalqaba irrattis xumura irrattis
2. Irra jireessa dhugaa kan turan: A/ Taa'aaniiti B/ Dhaabataniiti C/ Lamaanuu
3. "Addunya teessan irraa Ana biratti jaalatamoo taasafamaniiru." A/ Dubartoonni B/ Shittoon C/ Lamaanuu
4. "Qubannaan ija tiyyaa naaf godhameera." A/ Jannata B/ Salaata C/ Lamaanuu
5. Seenaan niitolee isaanii waliin qaban gaarii kan ture: A/ gama waliin jireenyaatiin B/ gama naamusaatiin C/ Lamaanuu
6. Hadiisa Anas (R.A) dabarsaniin "Nabiin (s.a.w) areeda hidhuu gabaabsuu, qeensa murachuufi (rifeensa nafaalaa haaduu) ilaalchisee olitti akka hin dhiifne daangaa yeroo lafa nuuf kaayaniiru." A/ Guyyoota 30 B/ Guyyoota 40 C/ Guyyoota 50
7. Dabbasaa ilaalchisee qajeeltoon Nabii (s.a.w): A/ Gartokkee isaa haadataa gar tokkee immoo dhiisaa turan B/ Akkuma jiruun ni haadatu ykn akkuma jiruun ni dhiisu
8. Nabiin (s.a.w) siwaaka ni jaalatu; itti fayyadamuu ture. A/ Yeroo soomanittis B/ Yeroo hin soomnettis C/ Lamaanuu
9. Kolfi isaanii: A/ guutummaan isaa seeqannaa ture B/ irra jireessi seeqannaa ture
10. Nabiin (s.a.w) kan ergaman: A/ gara ilmaan namaa hundaa B/ gara jaanniifi namaati
11. Intalli isaanii filatamtuun: A/ Hunduma B/ Faaxumaa C/ Zaynab
12. Nabiin (s.a.w) sarbaa tti irkatanii bakka jiranitti malee mul'atni isaan irratti buufamee hin beeku. A/ Aa'ishaa B/ Hafsa C/ Ummu Salamaa

Dhibamaa	Miskiina. dadhabaafi Gufuufuu duukaa	Affeerrii	Awwaala irratti	Nabiyyichi (s.a.w):
£	£	£	☐	Ni gaafatu
£	£	£	☐	Ni argamu
£	£	£	☐	Ni fudhatu
£	£	£	☐	Ni deemu

Maatiifi Mataa ofii	Kophee isaanii harka ofitiin	Uffata isaanii harka ofitiin	Masjida ijaaruu biloketti	Re'ee isaanii	Gochoota Nabii (s.a.w):
£	£	£	£	☐	Ni suphu
£	£	£	£	☐	Ni hodhu
£	£	£	£	☐	Ni elmu
£	£	£	£	☐	Ni keessemessu
£	£	£	£	☐	Ni baadhatu

Areeda Hidhii	Areeda	Nafsaala	Bobaa	Qeensa	Sunanota Uumamaa Keessaa:
£	£	£	£	£	Qumqumuu
£	£	£	£	£	Dheeressuu
£	£	£	£	£	Muruu
£	£	£	£	£	Buqqisuu
£	£	£	£	£	Haaduu

Soorata argatan	Dhorkaa osoo goone dhiisu	Kan nyaatan malee	Nyaata hin jirreen	Haala Soorata Nabii (s.a.w):
£	£	£	☐	Dinne jedhanii hin deebifne
£	£	£	☐	Dhiibbaa hin uuman
£	£	£	☐	Waan gaarii isaaniif dhihaate
£	£	£	☐	Kan hin barbaadne yoo ta'e

Sadih	Quba shaniin	Quba tokkoon	Nyaat	Ennaa geessan	He ﷺ would:
£	£	£	£	£	Baay'ina qubbeen ittiin nyaatanii
£	£	£	£	£	Ni arraabu
£	£	£	£	£	Isaan caalaa kabajaadha
£	£	£	£	£	Boonaan kan nyaatu
£	£	£	£	£	Bololaan kan nyaatu

Simboo Isaanii

Simboo Ibsamoota Nabii (s.a.w) Keessaa	Amantii Qajeelaafi Qulqulluun Ergamanii jiru	Imaam Ibnul Qayyim (Rahimahullaah) akkana jedhaniiru: “Ergamtiin Nabiiyyichaa (S.A.W) kan amantii qajeelaafi qulqulluu bakka tokkotti sassaabe yoo ta’u, innis gama Tawhiidaatiin qajeelaa dha. Gama Akhlaaqaatiin immoo qulqulluu dha. Faallaan dhimmoottan kanneen lamaaniin immoo Shirkii fi waan halaala ta’e haraama taasisuu dha.”
	Gara Jaannii fi ilmaan Namaatti Ergaman	Nabiin (S.A.W) akkana jedhaniiru: “Nabiyyiin na dura ergame hunduu gara ummattoota isaatti qofa ergame. Garuu ani gara guutummaa dhala namaatti ergame.”
	Kitaabaa fi Da’waa Isaanii	Rabbiin akkana jedha: “ <i>Alif, Laam, Raa. (Inni) kitaaba akka ati ilmaan namaa heyyama Gooftaa isaaniitiin dukkana (kufrii) irraa gara ifnana (Islaamaa), gara karaa (Rabbii) injifataa, faarfamaa ta’ee baaftuuf gara keetti buufneedha.</i> ” (Ibraahiim 1)
	Raajii Isaanii	Raajiiwwan Nabiiyyichaa (S.A.W) kennaman keessaa inni akkaan olaanaan Qur’aana. Dabalataanis Nabiin (s.a.w) raajii san irraa qooda fudhatanii kan ergaman yoo ta’e malee nabiiyyiin ta’ee ergamaan isaaniin dura ergame raajii keessaa tokkos isaaf hin kenne.
	Tumaa Nama Isaan jibbu Ilaallatu	Namni isaan jibbu nama gantuu yakka ganumsaa guddaa raawwate ta’e. Kanuma ilaalchisee Rabbiin Oltahe akkana jedha: “ <i>Namni si jibbu, inni dhugumatti sanyiin isaa muramaa dha.</i> ” (Al-Kawsar 108:3)
	Isaan Jaalachuun ilmaana Irraa Ta’uu	Ergamaan Rabbii (S.A.W) akkana jedhanii jiru: “Ani isa biratti ilma isaa, abbaa isaatiifi guutummaa ilmaan namaa caalaa jaalatamaa hanga ta’utti isin keessaa namni tokkos hin amanne.”
	Jaalalloo Rabbii	Ergamaan Rabbii (S.A.W) akkana jedhaniiru: “Dhugumatti, Rabbiin akkuma Ibraahiimiin jaalalloo Isaa taasifatee fudhatetti anas jaalalloo Isaa taasifatee na fudhatee jira.”
	Nabiiyyoota Kutattoo (Uluul-Azmi) Keessaa tokko ta’uu	Rabbiin Oltahe akkana jedha: “ <i>Yeroo Nuti nabiiyyoota irraa waadaa isaanii, ammas sirraa, Nuuh, Ibraahiim, Muusaafi Iisaa ilma Maryam irraas qabne (yaadadhu). Isaan irraa waadaa cimaa qabne.</i> ” (Al-Ahzaab 33:7)
	Beekumsa Isaanii	Nabiiyyichi (S.A.W) akkana jedhanii jiru: “Ani isin keessaa irra caalaa Allaaha (waa’ee Allaaha) beekaa dha.” Rabbiin Oltahe akkana jedha: “ <i>Jedhi: ‘Kusaaleen Rabbii ana bira jira isiniin hin jedhu; fagoos hin beeku; ani Malaa’ikaa dhas isiniin hin jedhu. Waan gara kiyya buufame malee hin hordofu.’</i> ” (Al-An’aam 6:50)

Simboo Ibsamoota Nabii (s.a.w) Keessaa	Tumaa Nama Isaaniif Ajajameefi Ajajamuu Didee	<p>Rabbiin akkana jedha: <i>“Yoo kan Rabbiin jaallattan taataniif ana hordofaa Rabbiin isin jaallata; badii keessanis isiniif araarama. Rabbiinis araaramaa, rahmata godhaa dha’ jedhiin.”</i> (Aalu Imraan 31)</p> <p><i>“Yoo mu’iminoota taataniif isintu irra aanaa hin laafinaa; hin gaddinaas.”</i> (Aalu Imraan 139)</p> <p>Nabiin (S.A.W) “Nama na dide malee hundi keessanuu Jannata ni seentu” jedhan. Isaanis “Yaa Ergamaa Rabbi! Dinne kan jedhu (fincilaan) eenyu inni?” jedhan. Isaanis “Namni naaf ajajamee kamuu Jannata seene. Namni ana irratti fincilu kamuu garuu (Jannata seenuu) dinne kan jedhee dha” jedhan. Nabiin (S.A.W) akkanas jedhaniiru: “Nama ajaja koo faallessu irratti salphinaafi xiqqeenyi godhamee jira.”</p>
	Hordoftoota Isaanii	<p>Rabbiin Oltahe akkana jedha: <i>“Isin caaltuu ummata namaaf mul’ifamtee taataniittu. Toltutti ajajju; hamtuu irraas ni dhorgitu; Rabbittis ni amantu.”</i> (Aalu Imraan 3:110)</p> <p>Nabiyyichi (S.A.W) akkana jedhanii jiru: “(Rabbi tokkicha) lubbuun tiyya harka isaa keessa jirutti kakadha! Isin walakkaa jiraattoota Jannataa akka taatan abdiin nan godha.”</p>
	Magaala Isaanii	<p>Nabiin (S.A.W) biyyi dhaloota isaanii Makkaa dha. Rabbiin akkana jedha: <i>“Dhugumatti, manni jalqaba ilmaan namaatiif haala barakeeffamaafi aalama hundaaf qajeelfama ta’een kaayame isa Bakkaan (Makkaan) jiruu dha. Isa keessa mallattoolee ifa ta’an Maqaama Ibraahiimtu jira. Namni isa seenes nagaa ta’a. Rabbiif nama irratti, manicha hajja’uutu dirqamni jira. Namni kafares, dhugumatti Rabbiin aalama irraa duroomaa dha.”</i> (Aalu Imraan 3:96-97)</p> <p>Akkuma Nabiin (S.A.W) jedhanitti Makkaan biyya qulqullooftuu dha. Akkanas jedhanii jiru: “Dhugumatti Rabbiin guyyaa samiiwwaniifi dachii itti uume irraa kaasee magaala tana tan eebbifamte taasisee jira. Kanaafuu, isheen bu’ura murtoo Rabbiitiin (hanga guyyaa xumuraatti) eebbifamtuu dha.” Ammas akkuma Nabiin (S.A.W) jedhanitti hanga guyyaa xumuraatti Makkaan magaala Muslimootaati. Kanuma ilaalchisee akkana jedhanii jiru: “Banamiinsa Makkaatiin booda baqannaan hin jiru.”</p>
	Qiblaa Isaanii	<p>Nabiin (S.A.W) kallattiin isaanii kan Salaataa (Qiblaan) Ka’ibaa dha. Haa ta’u malee, jalqaba irratti gara Baytal Maqdiis ture. Rabbiin akkana jedha: <i>“Dhugumatti, gara samii deddeebi’uu fuula keetii arginee jirra. Gara Qiblaa ati jaallattuu si deebisuuf jirra. (Ammuma) fuula kee gara Masjidal Haraam (Ka’ibaatti) garagalchi. Eessallee yoo taatan fuula keessan gara isaa gara galchaa ...”</i> (Al-Baqaraa 2:144)</p> <p>Akkuma kana Masjiidni Al-Haraam, kan Makkaa keessatti argamu masjiida dachii irratti yeroo jalqabaatiif ijaaramee dha. Abuu Zarri (R.A) akkana jedhanii jiru: “Ani Ergamaa Rabbi (S.A.W) waa’ee masjiida dachii irratti yeroo jalqabaatiif ijaaramee ilaalchisee gaafadhe. Isaanis ‘Masjiida Al-Haraam’ naan jedhan.”</p> <p>Ergamaan Rabbi (S.A.W) akkana jedhaniiru: “Namni (Hajjiif) gara mana (masjiida) kanaa dhufe, kan waan fokkataa hin dubbanneefi gocha fincilaas hin raawwanne, akkuma gaafa haati isaa isa deeteetti (dili isa irraa bilisa) ta’ee deebi’a.”</p>

**Simboowwan Isaanii
Keessaa**

Qiblaa Isaanii

Nabiin (S.A.W) akkanas jedhaniiru: “Salaanni Masjiida Al-Haraam keessatti sagadamu (tokko) salaattoota kuma dhibba tokkoo wajjiin wal qixa yoo ta’u, Salaanni masjiida kiyya keessatti sagadamu (tokko) immoo salaattoota kuma tokko wajjiin wal qixa. Salaanni Baytal Maqdiisitti sagadamu tokko immoo salaattoota dhibba shan wajjiin wal qixa.”

Nabiin (S.A.W) akkanas jedhaniiru: “Gara masjiidota sadiitti yoo ta’e malee gara iddoo kamiittuu imalli (amantaawaa) hin godhamu. Isaanis Masjiidal Haraam (Makkaa), Masjiida kiyya (Masjiid An-Nabawwii – Al-Madiinaa) fi Masjiid Al-Aqsaa (Yerusaalem) dha.” Nabiin (S.A.W) akkanas jedhanii jiru: “Ennaa waamicha uumamaa deebisuuf deemtan, fuula keessaniin gara Qiblaa hin joorinaa; dugda keessanis gara isaa hin joorsisinaa. Kanaa mannaa gara bahaa yookiin dhihaa jooraa.”

Maatiiwwan Isaanii

Ijoollee Isaanii 7n, Dhiirran 3, Dubarran 4	[2] Zaynab رضي الله عنها.	[1] Al-Qaasim – kun maqaa isaanii kan fufataatis		
	[4] Ummu Kulsum رضي الله عنها.	[3] Ruqayyah رضي الله عنها.		
	[6] ‘Abdullaah – maqaan biraa Xayyibi fi Xaahir jedhama	[5] Faaximaa رضي الله.		
	[7] Ibraahiim- ilma Maariyaatu Al-Qibxiyyaa yoo ta’u, isheen immoo niiti Nabii tan dhoksa turte. Ibraahiimiin alatti ijoolleen Nabiyichaa (S.A.W) isaannan hafan hundinuu kan dhalatan haadha warraa isaanii Khadiijaa (Radyallaahu Anhaa) irraayi. Isheen alatti niitoleen isaanii isaannan hafan ilma wayiituu isaaniif hin deenne.			
	Intalli isaanii Faaximaan (R.A) bakka haftutti ijoolleen Nabii (S.A.W) hunduu isaaniin dura du’'an. Isheenis du’a Nabitiin (s.a.w) booda baatiiwwan jaha turte. Obsa isheetiifi Rabbiin biraa mindaa nan argadha jetteee herregachuu isheetiin Rabbiin sadarkaalee dubartoota aalamaa irratti caalmaa ittiin argattuun ishee ol kaase. Dimshaashumatti ennaa ilaallamu ijoollee isaanii tanneen dubartii keessaa irra caaltuun Faaximaa (R.A) dha. Ijoolleen isaanii tan dubartii hundinuu kennaa amantii Islaamummaa bira gahanii jiru. Islaamummaas fudhatanii jiru. Isaan wajjiinis gara Madiinaa baqatanii jiru.			
Abbeerran Isaanii 11n	2. Al-Abbaas رضي الله عنه	1. Hamzaa رضي الله عنه adda duree wareegamtootaa		
	4. Abu Lahab, Abdul-Uzzaa	3. Abu Xaalib,Abdu-Manāf		
	8. Dirār	7. Al-Muqawwim	6. ‘Abdul-Ka’bah	5. Az-Zubair
	11. Al-Ghaydaq, maqaan isaanii Mus’ab	10. Al-Mugiiraa, maqaan isaanii kan biraa Hajal.	9. Qusam	
	Abbeerota gama abbaa isaaniitiin isaanitti firooman keessaa Hamzaafi Al-Abbaas (R.A) bakka hafanitti tokkos Islaamummaa hin fudhanne.			

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Adaadota Gama Abbaatiin Jiran</p>	<p>2. Umm Hakiim al-Baydaa</p>	<p>1. Safiyyah, Umm Az-Zubayr ibn ‘Awwām رضي الله عنه</p>
	<p>6. Umayma</p>	<p>5. Urwā</p>
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Maqaalee Niitolee Isaanii</p>	<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">حجر</p>	<p>(al-haa, ح) = Hafsa bint ‘Umar ibn Al-Khaxxaab رضي الله عنها. (al-jiim, ج) = Juwayriyyah bint Al-Haaris رضي الله عنها. (az-zaay, ز) = Zaynab bint Jahshin رضي الله عنها + Zaynab bint Khuzaymaa رضي الله عنها.</p>
	<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">صخر</p>	<p>(as-sd, ص) = Safiyyah bint Huyayyi ibn Akhxab رضي الله عنها. (al-khaa, خ) = Khadijah bint Khuwaylid رضي الله عنها. (ar-raa, ر) = Umm Habiibaa Ramla bint Abai Sufyaan رضي الله عنها.</p>
	<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">سموه</p>	<p>(as-siin, س) = Sawdaa bint Zam’a رضي الله عنها. (al-miim, م) = Maymuunaa bint Al-Haaris رضي الله عنها. (al-‘ayn, ع) = Aa’isha bint Abii Bakr رضي الله عنها. (al-haa, ه) = Umm Salamaa Hind bint Abii Umayyaa رضي الله عنها.</p>
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Khadiijaa (R.A)</p>	<p>Niitolee Nabii (S.A.W) keessaa tan duraa Khadiijaa Bint Khuwaylid Al-Qurashiyyaa Al-Asadiyyaa (R.A) ennaa taatu, isaanis ishee kan fuudhan osoo nabiyyummaan hin ergamin dura ture. Ennaa wal fuudhanis umuriin ishee waggaa 40 ture. Nabiyyichis (S.A.W) hanga isheen lubbuun turtetti niitii biraa hin fuune ture. Ibraahiim bakka hafuttis ijoolleen isaanii hunduu tanneen Khadiijaa irraa dhalatan turan. Yeroo Nabiin (S.A.W) taaytaa nabiyyummaa argatanitti Khadiijaan isaan cinaan taatee isaaniif tumsaa turte. Isaan waliinis carraaqaa turte. Lubbuufi mallaqa isheetiin isaaniif humna ta’aa turte. Kanaafuu, Rabbiin gama malaa’ikicha Jibriiliin (A.S) nagaya isheef erge. Kunis arjummaa isheef qofa kenneefi kan dubartoota isheen ala jiraniif kennee hin beekamne. Isheen is baqannaa Islaamummaatiin dura woggoota 3 dursitee duute.</p>	
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Sawdaa (R.A)</p>	<p>Ergamaan Rabbi (S.A.W) lubbuun darbuu Khadiijaatiin booda turtii gabaabduun booda Sawdaa Bint Zam’aa Al-Qurashiyyaa fuudhan. Isheen is tan duuba irratti dabaree halkan ishee bifa kennaatiin Aa’ishaaf gumaachitee dha.</p>	

Aa'ishaa (R.A)	<p>Sanaan booda Ergamaan Rabbii (S.A.W) Aa'ishaa As-Siddiiqaa Bint As-Siddiiq fuudhan. Maqaan ishee kan fufataas Ummu Abdullaa dha. Aa'ishaan haadha warraa isaani ishee Rabbiin Oltahе samiiwwan torbaniin olii dubbii kijibaa ishee irratti maxxanfamee ture san irraa bilisa ishee taasisee dha. Isheen Nabiyyichaa (S.A.W) biratti hunda caalaa jaalatamtuu dha. Aa'ishaan (R.A) osoo Nabiyyichatti (S.A.W) hin heerumniin duratti isaaniif uffata bicuu harrii irraa ta'een kan isaaniif dhiheeffamte gama malaa'ikaatiin abjuu isaani keessa turte. Malaa'ikichis "Tun niitii teeti" isaaniin jedhe. Ergamaan Rabbiitis (S.A.W) baatii Shawwaal keessa, isheen intala waggaa jahaa taatee Nikaah hidhaniif. Ergasii umuriin ishee waggaa 9 yoo guutetti waggaa Hijraa Iffaa irratti gaa'elaan ishee fudhatan. Ergamaan Rabbiis (S.A.W) isheen ala durba duudaa hin fuune. Ammas Nabiin (S.A.W) bakka sarbaa ishee irratti irkatanii taa'anitti malee mul'atni isaan irratti bu'ee hin beeku. Aa'ishaan (R.A) uumamtoota keessaa Ergamaa Rabbii (S.A.W) biratti irra caalaa jaalatamtuu dha. Qulqullummaan isheetis samiiwwanii olii kan bu'e ennaa ta'u, namni ishee irratti oduu sobaa uumes Kaafira ta'uun isaa Ummaan sagalee tokkoon irratti waliif galee jira. Haati teenya Aa'ishaan (R.A) niitolee Nabii (S.A.W) keessaa dubartii sirritti amanticha hubatteefi hunda isaaniituu caalaa beektuu dha. Akkuma kana dubartoota irraa irra caaltuu Faqihaafi Aalimaati. Hiriyyoonni Nabiyyichaa (S.A.W) hangaftoonni osoo hin hafne yaada ishee ni barbaadu; fatwaas (murtoo amantiitis) ni gaafatuu ture.</p>
Hafsa (R.A)	<p>Itti aanseetis Ergamaan Rabbii (S.A.W) Hafsa Bint Umar Ibn Al-Khaxxaabiin (R.A) fuudhan. Isheen dursitee dhiirsa ishee kan jalqabaa Khunays Ibn Huzaafaa As-Sahamiyyi wajjiin Islaamummaa fudhattee turte. Isa wajjiinis gara Madiinaa godaantee turte. Innis duula Uhudiin booda osoo baay'ee hin turre du'e. Kanaafuu sanaan booda Ergamaan Rabbii (S.A.W) ishee fuudhan.</p>
Zaynab bint Khuzaymah (R.A)	<p>Itti aansuunis Nabiyyichi (S.A.W) Zaynab Bint Khuzaymaa Ibn Al-Haaris Al-Qaysiyyaa, gosa Banuu Hilaal Ibn Aamir irraa fuudhan. Haa ta'u malee, isheen erga Ergamaatti (S.A.W) heerumtee baatiiwwan lamaan booda ni duute. Isheen tan maqaan biraa haadha miskiinotaa jedhamus isheef kennamee dha.</p>
Ummu Salamaa (R.A)	<p>Itti aansuunis Nabiyyichi (S.A.W) Ummu Salamaa Hind Bint Abii Umayyaa Al-Qurashiyyaa Al-Makhzumiyaa fuudhan. Maqaan Abuu Umayyaa, Huzayfaa Ibn Mugiiraati. Ummu Salamaan (Radyallaahu Anhaa) niitolee Nabiyyichaa (S.A.W) keessaa ishee booda irratti duutee dha. Kan duutes Hijraan booda waggaa 62ffaa irratti ture.</p>
Juwayriyyah (R.A)	<p>Haaluma wal fakkaataa ta'een Nabiyyichi (S.A.W) Juwayriyyaa Ibn Al-Haaris Ibn Abii Diraar Al-Musxaliqiyyiin fuudhanii jiru. Isheen booji'amtoota Bani Al-Musxaliq gidduu turte. Walabummaa ishee argachuuf jechas gargaarsa Ergamaa (S.A.W) barbaacha gara isaani dhaqxe. Kanaafuu isaanis gaaffiidhuma ishee kana deebisaniifii fuudhan.</p>

Zaynab bint Jahsh (R.A)	<p>Itti aansuunis Ergamaan Rabbii (S.A.W) Zaynab Bint Jahshin (R.A) gosa Bauu Asad Ibn Khuzaymaa irraa fuudhan. Isheenis intala adaadaa isaanii tan gara abbaa isaaniitiin Nabiyyichatti (S.A.W) firoomtuuti. Jechi Rabbii Oltahee kan armaan gadiitis kan bu'e ishee ilaallatee ture: "... <i>Yeroma Zaydiin ishee irraa dhimma fixate (ishee hiike), ishee sitti heerumsiifne.</i>" (Al-Ahzaab 33:37) Sababuma kanaanis Zaynab Bint Jahshi (R.A) akkana jechuudhaan niitolee Nabiyyichaa (S.A.W) hafan irratti of dhaadaa turte: "Isin (Ergamaa Rabbiitti) kan isin heerumsiise maatiiwwan keessan. Haa ta'u malee, ana (Ergamaa Rabbiitti) kan na heerumsiise Rabbii samiiwwan torbaan olitti ol tahee dha." Simboo Ibsamoota Zaynab (R.A) keessaa inni tokko isheedhaaf waliyyii (gaa'elaaf wabii yookiin iddoomaa kan isheef ta'ee) ishee Ergamaa Isaatti heerumsiise Rabbii Oltahe, Isa samiiwwan torbaan olitti jiruu dha. Isheenis tan duute jalqabbii zabana khaliifummaa Umar Ibnul Khaxxaab (R.A) irratti ture. Zaynab Bint Jahshi (R.A) jalqaba irratti tan heerumte Zayd Ibn Haarisaa (R.A) tti ture. Isas kan guddisan Nabiyyicha (S.A.W) turan. Yeroo Zayd ishee hiikettis Rabbiin ishee Ergamaa Isaatti heerumsiise. Sababni kunis ta'eef ijoollee guddifachaa ilaalchisee niitolee isaanii durii fuudhuun heyyamamaa ta'uu isaa hordoftoota isaanii barsiisuuf ture.</p>
Umm Habiiibaa (R.A)	<p>Kanatti aansuunis Nabiyyichi (S.A.W) Ummu Habiiibaa fuudhan. Maqaan ishee guutuunis Ramlaa Bint Abii Sufyaan Sakhir Ibn Harb Al-Qurashiyyaa Al-Amwiyyaa dha. Nabiyyichi (S.A.W) ishee kan fuudhan bakka isheen Habashaa keessatti godaantuu taatee jirtutti ture. Mootichi Najaashiinis isheef Mahrii akka ta'uuf jecha Diinaara dhibba afur kennan. Ergasii isheen asi irraa gara Ergamaatti (S.A.W) miiltoo wajjiin ergamte. Tan duutes zabana sirna bulchiinsa obbolessa ishee Mu'aawiyaa (Radiyahallaahu Anhu) keessa ture.</p>
Safiiyyah (R.A)	<p>Kanatti aansuunis Nabiyyichi (S.A.W) Safiiyyaa Bint Huyayyi Ibn Akhxabiin fuudhan. Akhxab adda duree gosa Banuu An-Nadiir ennaa ta'u, Banuun An-Nadiiris obbolessa Nabiyyullaahi Muusaa (A.S) kan ta'an hortee Haaruun Ibn Imraaniiti. Waan kana ta'efis Safiiyyaan (R.A) gama tokkoon intala Nabiyyii ennaa taatu, gama biraatiin immoo niitii Nabiyyiiti. Safiiyyaan (R.A) dubartoota addunyaa hundumaa caalaa akkaan bareedduu turte. Haa ta'u malee, booji'amtuu turte. Booji'amtoota dubartootaa wajjiinis taatee gara isaanii dhufte. Isaanis gabrummaa jalaa walaba ishee baasan. Walabummaa isheetis Mahrii ishee taasisaniif. Inni kunis gocha Sunnaa godhamee fudhatame.</p>
Maymu- unaa (R.A)	<p>Kanatti aansuunis Nabiin (S.A.W) Maymuunaa Bint Al-Haaris Al-Hilaaliyyaa fuudhan. Isheen niitolee Nabiyyichaa (S.A.W) keessaa tan xumuraa ennaa taatu, isaanis ishee kan fuudhan Umraa godhuudhaaf gara Makkaa erga deebi'aniin booda ture.</p>
	<p>Nabiin (S.A.W) yeroo du'an niitolee isaanii keessaa sagal lubbuun akka turan ilaalchisee Ulamoota gidduutti wal dhabdeen homaattuu hin jiru. Darbiinsa isaaniitiin boodas isaan hordofuun niitiin isaanii tan jalqabaa Hijraa 20tti tan duute Zaynab Bint Jahshi turte. Niitolee isaanii keessaa xumura irratti tan duute immoo Ummu Salamaa ennaa taatu, tan duutes bara Hijraa 62tti zabana khaliifummaa Yaziid Ibn Mu'aawiyaa keessa ture.</p>

Seenaa 2: Seenaa Nabi Muhammad (S.A.W)

Nabiyyummaan Duratti

Dhalata Isaanii	Ergamaan Rabbii (S.A.W) kan dhalatan waggaa arbaa (Aamul Fiil – zabana Abrahaan Ka'ibaa mancaasuuf jecha raayyaa arbaatiin duule) keessa, gaafa dafnoo, baatii Rabii'ul Awwal, Hijraan duratti waggaa 55 yoo ta'u, bu'ura akkaataa lakkoofsa warra Awurooppaatiin immoo bara 571tti ture. Taateen raayyaa waraanaa arbaatiifi haalli Rabbiin isaan ittiin mancaase yoo ilaallu, injifannoo Rabbiin Oltahе nabiyyii Isaatiifi mana Isaa qulqulleeffamaaf dursee laate ta'uu isaa hubanna.		
Abbaa Isaanii	Abbaan Isaanii Abdullaah Ibn Abdul Maxxalib jedhamu. Isaanis kan du'an bakka Nabiyyichi (S.A.W) gadaamessa haadha isaanii keessa jiranitti ture. Waan kana ta'eefis Nabiyyichi (S.A.W) kan dhalatan yatiima ta'aniiti.		
Haadha Isaanii	Haati isaanii Aamiinaa Bint Wahb yoo taatu, gosa Banuu Zuhraa irraayi. Isheenis tan duute reefuu osoo Nabiyyichi (S.A.W) waggaa torba hin guutin ture.		
Kunuunsitota Isaanii	Erga haati isaanii duuteen booda namni Nabiyyicha (S.A.W) itti gaafatamummaan fudhate yoo jiraate akaakayyuu isaanii Abdul Maxxalib turan. Ergasii Nabiyyichi (S.A.W) umuriin isaanii waggaa saddeeti yeroo guutetti akaakayyuu isaaniitis jalaa du'an. Ergasii abbeeraan isaanii Abuu Xaalib, kan gara abbaa isaaniitiin isaanitti firooman itti gaafatamummaan isaan fudhatan. Maqaan Abuu Xaalibis Abu Manaaf ture.		
Haawwootii Isaan Guddisan	Suwaybaa	Bulchaan Suwaybaa Abuu Lahab ennaa ta'u, isheenis aannan ilma ishee Masruuhin Nabiyyicha (S.A.W) wajjiin Abuu Salamaa Abdullaah Ibn Abdul Asad Al-Mukhzumiiyis hoosiftee jirti. Akkasumas jara lamaan duukaa abbeeraa Nabiyyichaa (S.A.W) kan ta'an Hamzaa Ibn Abdul Muxxalibiinis hoosiftee jirti.	
	Haliimaa As-Sa'diyyayyah	Haliimaan obboleessa Unaysaafi Juzaamaa kan ta'e aannan mucaa ishee Abdullaatiin Nabiyyicha (S.A.W) hoosiftee jirti. Isaanis ijoollee Al-Haaris Ibn Abdul Uzzaa Ibn Rafaa'aa As-Sa'idiyyiiti. Kana malees Haliimaan Nabiyyicha (S.A.W) wajjiin ilma abbeeraa isaanii kan ta'e Abuu Sufyaan hoosiftee jirti.	
Kunuunsitota Isaanii	Haliimaa bint Abii Zu'ayb As-Sa'diyyah		Gabrittii Abuu Lahab tan taate Suwaybaa
	Shaymah	Ash-Shaymaa'in intala Haliimaatiifi obboleettii Nabiyyichaa (S.A.W) tan hoosisaati. Isheenis tan jiila Hawaazin (banamiinsa Makkaatiin booda gosoota Nabiyyicha /S.A.W/ wajjiin waraana adeemsisan keessaa tokko kan ta'e) wajjiin gara isaanii tan dhuftee dha. Isaanis uffata isaanii isheef afan. Haqa isheen isaan irraa qabdu tiksuuf jechas achi irra teessisan.	

Kunuunsitota Isaanii	Ummu Ayman	<p>Ummu Ayman maqaan ishee kan biraa Barakaa Al-Habashiyyaa dha. Nabiiyichis (S.A.W) ishee abbaa isaanii irraa dhaalanii jiru. Isheenis haadha isaan guddifte turte. Nabiiyichis (S.A.W) ishee jaalalloo isaanii Zayd Ibn Haarisitti heerumsisan. Ergasii Usaamaa Ibn Zaydiin deetteef. Ummu Ayman (R.A) ishee darbiinsa Nabiiyichaatiin (S.A.W) booda (guyyoota keessaa gaaf tokko) Abuu Bakri fi Umar (Radiyallaahu Anhumaa) ishee daawwatanii dha. Isheenis ni bootte. Jarris “Maaltu si boochisa? Sila wanti Rabbiin bira jiru Ergamaaf irra caalaa mitii?” jedhaniin. Isheenis “Dhugumatti wanti Rabbiin bira jiru Ergamaaf irra caalaa ta’uu isaa sirritti beeka. Dhugumatti, Ergamaan Rabbi (S.A.W) gaarummaa keessa turanii mannaa gara gaarummaa isa caaluutti deebi’anii jiru. Haa ta’u malee, ani kan booyuuf ergaan samii irraa ta’e (Wahyiin) gara keenya bu’uu irraa waan addaan citeef” jette. Isaanis booyichaan isiitti makaman. Haasofni ishee kunis jarris ishee wajjiin akka booyan taasise.</p>
Hojii Isaanii	<p>Nabiin (S.A.W) tiksee ta’uun re’oota eeganii jiru. Kunis obsa isaan qabaniif, marartaa dadhabdootaatti muldhisaniifi waa’ee isaaniitis itti gaafatamummaa baadhachuun aarsaa kafalaniif sababa tokko ture. Ergamaan Rabbiitis (S.A.W) akkana jedhanii jiru: “Tiksee re’ootaa kan ta’e yoo ta’e malee Rabbiin nabiiyii biraa hin ergine” jedhan. Hiriyyootan isaaniitis (R.A) “Isinis moo?” jedhanii gaafatan. Isaanis ennaa deebisan “Eeyyeen! Anis kafaltii kaaraatiwwan muraasaatiin namoota Makkaatiif re’oota tiksee jira” jedhan.</p>	
Daldalaa fi Bultii Isaanii	<p>Nabiiyichi (S.A.W) waytii umuriin isaanii waggaa 25 gahetti, hojii daldalaatiif jedhanii gara Sooriyaa imala bahan. Busraa wajjiinis karaa irratti wal ga’an. Sanaan boodas ni deebi’an. Xumura deebisaa isaanii irrattis niitii isaanii tan jalqabaa tan taate Khadiijaa Bint Khuwaylidiin (Radiyallaahu Anhaa) fuudhan.</p>	
Adeemsa Ka’ibaa Ijaaruu	<p>Nabiin (S.A.W) umuriin isaanii waggaa 35 yeroo gahetti Ka’ibaaan diiggamee ture. Waan kana ta’eefis Qurayshonni deebisanii ijaaruuf ka’an. Gosoonni Qurayshii adda addaatis Ka’ibaa gar gar qoqqodamanii ijaaruuf waliif galan. Tokkoon tokkoon isaaniituu kophaa kophaatti rogoota adda addaa fudhatan. Yeroo ijaarsi isaatis roga dhagaacha gurraacha bira gahuttis dhimma gara bakka isaatti cenyu haa deebisu jedhu irratti wal dhabdeen uumame. Haaluma kana irrattis guyyoota afur yookiin shan turan. Sanaan booda namni gama balbala Masjiidaatiin jalqaba irratti seenu gidduu isaaniitti murtoo akka kennuuf waliif galan. Namni jalqaba irratti seenes Muhammad (S.A.W) ture. Gidduu jaraattis murtoo akka kennu taasisan. Isaanis uffanni akka dhufu ajajan. Dhagichas achi irra kaayan. Ergasii hanga dhagichi bakka isaa bira gahutti gosti hundinuu qaccee uffatichaa qabatanii akka baadhatan taasisan. Ergasii matumti isaanii dhagicha gurraacha fuudhanii bakka isaa irra kaayan.</p>	
Kophaa Bahuu	<p>Haati teenya Aa’ishaan (R.A) akkana jettee jirti: “Kophaatti bahuun (Al-Khalaa’i Nabiiyicha /S.A.W/) biratti jaalatamaa taasifamee jira. Waan kana ta’eefis gara holqa Hiraa’i ni sookku; achis ni turuu ture. Achittis halkanoota lakkoofsi isaanii beekamuuf (Rabbiin kophaatti) gabbaruu ture.” Akkuma kana Nabiiyicha (S.A.W) biratti waaqayyooliifi amantiin ummata isaaniitis jibbamaa taasifamee jira. Isaan biratti wanti wantoota kanneen caalaa jibbamaa taasifames hin jiru.</p>	

Jalqabbii Mul'ataa

Nabiyyichi (S.A.W) waytii umuriin isaanii waggaa 40 guutetti ifnanni nabiyyummaa isaan irraa calanqisee ni muldhataa ture. Rabbiin Oltahes gaafa Dafnoo ergaa Isaa isaan irratti buusuun isaan ol kaase.

Nabiyyummaa Isaanii

Aa'ishaan (R.A) akkana jette: "Ergamaan Rabbii (S.A.W) nabiyyummaan dura akka ittiin cegalaniin wanti ittiin godhame yoo jiraate mul'ata keessa kan ta'e gama abjuu gaariitiin ture. Kanaafuu abjuun isaanii akka ifnana barraaqa ganamaa dhugaa ta'ee kan dhufu yoo ta'e malee hin arganuu ture. Ergasii kophaatti bahuun isaan biratti jaalatamaa taasifame. Egaa gara holqa Hiraa'iitti sookkuun isa keessas ni turuu ture. Ergasii gara mana isaaniitti osoo hin galiniifi dhalee qabatanii osoo hin imaliniin duratti qixa halkanoota lakkoofsi isaanii bikkaan beekamuuf gabbaru. Ergasii bakka isaan holqa Hiraa' keessa jiranitti hanga dhugaan gara isaanii dhufutti gara Khadiijaa deebi'u; kaayyooma wal fakkaataafis dhalee qabatanii imalu. Malaa'ikaan gara isaanii dhufuudhaan 'Iqraa'i ykn dubbisi' isaaniin jedhe. Isaanis 'Ani dubbisuu hin danda'u' jedhaniin. Ergasii akkana jedhan: 'Malaa'ikichi na qabe; ergasii cinqamni koo hanga fiixee gahutti na hacuuce. Ergasii deebi'ee dubbisi' naan jedhe. Anis 'Dubbisuu hin danda'u' jedheen. Ergasii na qabeetiin hanga cinqamni koo fiixee gahutti yeroo lammaffaatiif na hacuuce. Ergasii gadi na lakkise. Ergasii '(Yeroo sadaffaaf) dubbisi' naan jedhe. Anis dubbisuu hin danda'u jedheen. Ergasii na qabe; yeroo sadaffaafis na hacuuce. Ergasii gadi na lakkise. Ergasii akkana naan jedhe: "*Maqaa Gooftaa keetii Isa (waan hunda) uumeetiin dubbisi. (Maqaa Gooftaa) keetii Isa ilma namaa dhiiga itite irraa uumeetiin. Dubbisi; Gooftaan kee akkaan arjaa ennaa ta'u. Isa qalamaan nama barsiiseen. Ilma namaa waan hin beekne hundaa kan beeksiseen.*" (Al-Alaq 96:1-5)

Ergasii Ergamaan Rabbii (S.A.W) onneen isaanii dhayataa keeyyattoota Qur'aanaa kanneenis qomatti qabatanii gara manaat deebi'an. Gara mana Khadiijaa Bint Khuwaylid seenuudhaan "Natti haguugaa! Natti haguugaa!" jedhan. Hanga sodaan isaan irraa galuutis isaanitti uffisan. Khadiijaa'ttis waan uumame hundumaa erga himaniin booda "Dhugumatti, ani lubbuu kootiif sodaadhee jira" jedhaniin. Khadiijaanis "Hin ta'u! Rabbitti kakadha! Rabbiin gonkumaa isin hin salphisu. Dhugumatti, isin firummaa suftu; gargaaraa maleessa ni baattu; hiyyeessa ni mindeessitu; keessummaa ni qubachiiftu; namoota balaan cimaan irra gahes sirri gargaartu" jetteen. Ergasii Nabii (S.A.W) qabatee gara Waraqa Ibn Nawufal Ibn Asad Ibn Abdul Uzzaa – gara ilma eessuma Khadiijaa ta'eetti – fidde. Innis zabana Jaahiliyyaa keessa nama Kiristiyaanummaa fudhate, nama kitaaba Ibraaysixis barreessu ture. Hama Rabbiin isaaf heyyames Injiila Ibraaysixiin barreessa. Manguddoo umuriin isaa deeme waan ta'eef ifnanni ija isaatis badee jira. Khadiijaanis (R.A) "Yaa ilma eessuma kiyyaa! Mee waan ilmi obboleessa keetii haasa'u caqasiif" jetteen. Waraqaanis "Yaa ilma obboleessa kootii! Wanti argite maalii dha?" jedheen. Ergamaan Rabbiitis (S.A.W) waan argan hundaa itti himan. Waraqaanis "Kun malaa'ikaa Rabbiin Muusaa irratti buusee dha; maaloo hawwii koo! Maaloo osoo waytii kana dargaggoo ta'een jira ta'ee? yaa hawwii koo! Yeroo ummattoonni kee biyya kee irraa si ari'atanitti lubbuun jiraadha ta'ee?" jedheen. Ergamaanis (S.A.W) "Isaan biyya koo irraa na baasuuf jiruuyi?" jedhaniin. Innis "Eeyyeen! Namni tokkos akaakuu (ergaa) ati qabatee dhuftee qabatee hin dhufnee ummattoonni isaa isa diina ofii godhatanii kan qabatan yoo ta'e malee. Osoo yeroon kee ana bira gahee, silaa gargaarsa cimaa ta'ee siif godhaa ture" jedheen. Ergasii Waraqaan osoo baay'ee hin turre du'e. Ergaan samii irraa ta'es yeroo muraasaaf addaan cite.

Nabiyyummaa Isaanii	<p>Nabiyyichi (S.A.W) akkana jedhanii jiru: “Bakka ani deemaa jirutti tasa samii irraa sagalee dhagahe. Anis gara samii ol jedhee ilaale. Yeroo kanatti malaa’ikaa holqa Hiraa’itti natti dhufe san teessoo samiifi dachii gidduu baldhату irra taa’ee arge. Isa irraayis nan sodaadhe. (Gara manaattis) deebi’ee ‘Natti uffisaa! Natti uffisaa!’ jedhe. Rabbiin Oltahes keeyyattoota Qur’aanaa armaan gadii kanneen buuse:</p> <p><i>“Yaa mamarataa! Ka’ii akeekkachiisi. Gooftaa keetis guddisi. Uffata keetis qulqulleessi. Taabotaanis oodi.” (Al-Muddassir 74:1-5)</i></p> <p>Kanaan booda ergaan samaawaa (Wahyiin) itti cimaatiifi wal hordofaa bu’uu isaa itti fufe.”</p>
	Sadarkaalee Mul’ata Samaawaa
<p>2/ Qajeela Onnee Isaanii Irratti Buusuun</p> <p>Al tokko tokko Nabiin (S.A.W) malaa’ikaa osoo hin argine inni garuu isaan waliin gama afuuraafi qalbii isaaniitiin walga’aa ture. Akkanas jedhaniiru: “Hafuurri amanamaan (Jibriil) afuura koo keessaan natti afuufe; akkanaafi akkasis jedhee natti hime”</p>	
<p>3/ Malakaan Fakkaattii Namaatiin Mul’atuu Isaa</p> <p>Nabiin (S.A.W) akkana jedhaniiru: “Al tokko tokko malaa’ikichi fakkaattii namaatiin fakkeeffamee gara koo dhufettiin anas ni dubbisaa ture. Anis waan inni dubbatu nan hubadhaa ture.” Ennaa malaa’ikichi haala kanaan mul’ataa turettis yeroo tokko tokko hiriyyoottan isaanii ni arguu ture.</p>	
<p>4/ Akka Bilbila Bilbil Jedhuu</p> <p>Ergamaan Rabbii (S.A.W) akkana jedhaniiru: “Al tokko tokko (malaakaan) bifa bilbila bilbil jedhu irra ta’ectiin natti dhufaa ture. (Mul’anni akaakuu) kanaatis ana irratti hundumaa caalaa akkaan ulfaataa ture. Ergasii waan natti hime erga qabadheen booda haalli kunis gadi na lakkisaa ture.” Aa’ishaan (R.A) akkana jechuudhaan itti dabaltee jirti: “Nabiin (S.A.W) guyyaa akkaan qabbanaa’aa ta’e keessa mul’anni samaawaa ennaa isaaniif mul’ifamu argeen jira. Cinqamni sun hundinuu ennaa isaan gadi lakkisuufi kallacha isaanii irraayis dafqi ennaa coccobu hubadheen jira.” Akkuma kana mul’anni ennaa isaaniif bu’u yoo horii yaabbii irra jiraatan horiin sun ni jilbeeftaa ture.</p>	
<p>5/ Dana Isaa Kan Uumamaa -tiin</p> <p>Al tokko tokko Nabiin (S.A.W) mul’ata samaawaa yoo fudhatan malaa’ikicha dana isaa kan uumamaatiin ni arguu ture. Sanaan booda qixa Rabbiin isaaf heyyameen mul’ata isaaniif buusaa ture. Kunis akkuma Rabbiin Suuratun Najmi keessatti eeretti yeroo lama isaan irratti argamee iira.</p>	
<p>6/ Mul’ata Qajeela Rabbiin Irraa Ta’e</p> <p>Kunis haala Rabbiin kallattiidhaan ergaa Isaa isaan irratti itti buuse ennaa ta’u, kunis kan ta’e samiiwwan torbaan olitti halkan ol fuutamaa (Laylatul Mi’iraj) keessa ture. Salaataafi dhimmoonni fakkaatoonis dirqama taasifamanii kan tumaman akaakuu mul’ata kanaatiin ture.</p>	
<p>7/ Haasawa Rabbii Dhagahuun</p> <p>Kunis akkuma Rabbiin Oltahе Muusaa (Alayhis Salaam) kallattiidhaan dubbise hundaa isaanis bakka malaa’ikaan wal qunnamsiisu hin jirretti waytii Rabbiin Oltahе kallattiidhaan isaan dubbisetti kan argame ture.</p>	

<p>Mul'ata Jalqabaa</p>	<p>Mul'anni Nabiin (S.A.W) irratti yeroo jalqabaatiif buufame keeyyatoota Suuratul Alaq isaannan jalqabaa shanan kanneeni: <i>“Maqaa Gooftaa keetii Isa (waan hunda) uumeetiin dubbisi. (Maqaa Gooftaa) keetii Isa ilma namaa dhiiga itite irraa uumeetiin. Dubbisi; Gooftaan kee akkaan arjaa ennaa ta’u. Isa qalamaan nama barsiiseen. Ilma namaa waan hin beekne hundaa kan beeksiseen.” (Al-Alaq 96:1-5)</i></p>		
<p>Sadar-kaalee Da’iwaaw Isaanii</p>	<p>3. Aanaa Akeekkachiis</p>	<p>2/ Firoota Dhihoo Akeekkach</p>	<p>1/Nabiyyumm</p>
	<p>4/ Namoota tanaan dura akeekkachiisaan homaattuu hin dhufin hundumaa akeekkachiisuu – kanneen Araboota hunduma</p>		
	<p>5/ Hanga guyyaa xumuraatti jaanniifi hortee ilma namaa keessaa ta’ee qaama waamichi (da’iwaan) isaanii gahe guutummaan akeekkachiisuu dha.</p>		
<p>Gulantaalee Da’iwaaw Isaanii</p>	<p>1/ Da’iwaaw Iccitii: kun akkuma ergamaniin waggootii sadiin jalqabaatiif kan itti fufe ture.</p> <p>2/ Da’iwaaw Iftoomaa: kunis yeroo Rabbiin Oltaheen akkana akka godhan ajajamanitti ture: “Waan itti ajajamte ifatti labsi; Mushirikoota irraayis garagali” (Al-Hijri 15:94)</p>		
<p>Amanoota Duraa</p>	<p>Warra dhiiraa – Abuu Bakr As-Siddiiq</p>	<p>Dubartoota keessaa – Khadiijaa Bint Khuwaylid</p>	
	<p>Ijoollee keessaa – Alii Ibn Abii Xaalib</p>	<p>Namoota walaba taasifaman keessaa – Zayd Ibn Haeesaa</p>	
	<p>Gabroota keessaa – Bilaal Ibn Rabaah</p>		
<p>Warra Islaamummaan Dursan Keessaa Garii</p>	<p>Amanoota adda duroota armaan olitti eerreen booda Nabiyyichatti (S.A.W) amanuuf miseensonni maatii isaanii isaannan jalqabaa turan. Ergasii Usmaan Ibn Affaan, Xolhaa Ibn Ubaydillaah, Az-Zubayr Ibn Al-Awwaam, Sa’id Ibn Abii Waqqaas, Abdur Rahmaan Ibn Awwf, Khabbaab Ibn Al-Aratti, Suhayb Ar-Ruumii, Ammaar Ibn Yaasir fi haadha isaa Sumayyaa, Abuu Ubaydaa Aamir Ibn Al-Jarraah, Usmaan Ibn Maz’uun, Abuu Salamaa Ibn Abdul Asadi fi Utbaa Ibn Gazwaan (Radiyallaahu Anhum ajma’iin) ni eeramu.</p>		

Boqonnaa Makkaa

Gantoonni Nabii (s.a.w) fi Sahaabota Hiraarsuu Isaanii

Gabbartoonni waaqayyoolii yeroo dhugummaa Da'iwaa Nabiyyichaa (S.A.W) hubataniifi namoonnis naannawa isaaniitti walitti qabamuu isaanii arganitti amanoota irratti hiraarsiwwan keessaa hiraarsii hamaa dhaqqabsiisuu eegalan. Daandiiwwan amanoota ittiin hiraarsaa turan keessaayis gar tokkeen isaanii:

- Nabiyyichi (S.A.W) falfalaa yookiin tolchaa akka ta'e labsuun oduu sobaa tamsaasaa namoonni marsaa isaanii irraa akka dheessaniifi akka isaan sodaatan gochuu
- Isaan maraattuu akka ta'an labsuun oduu sobaa tamsaasaa kanaanis namoonni isaan gowwaa akka ta'an amananii akka fudhatan taasisuu
- Isaan kijibaa akka ta'an labsuun oduu sobaa tamsaasuu, haa ta'u malee kun harkaa kufe; sababani isaatis Nabiyyichi (S.A.W) dursaniitiin isaan biratti dhugoomummaafi imaanaa eegdummaa isaanii irraa kan ka'een Al-Amiinummaan (amanamaa ta'uudhaan) ni beekamuu ture waan ta'eef.
- Nabiyyichaa (S.A.W) fi ergaa isaanii qabatani dhufan irratti baacuu, qoosuu
- Dhawaata Nabiyyichi (S.A.W) namootaaf Da'iwaa gochuuf dhufan hundaa jeequmsaafi gaagama uumuudhaan namoota mul'ata samaawaafi haqa irraa ergaa isaan qabatani ittiin dhufan caqasuu irraa ugguruu
- Hulaawwan bahiinsa Makkaa irra ta'anii Umraaf ykn Hajjiif ykn dhimmoota lamaan ala jiraniif nama gara Makkaa dhufu simatani Nabii (S.A.W) irraa akeekkachiisuu
- Nabiyyicha (S.A.W) irratti miidhaa qaamaa geessuu; akkuma Uqbaa Ibn Abii Mu'iix yeroo tokko hanga Abuu Bakr (Radiyallaahu Anhu) gahanii isaan irraa deebisanitti Nabiyyicha (S.A.W) uffata isaaniitiin danqee qabee isaan harkisaa yeroo isaan hudhamuuf dhihaatan ta'e sanitti. Yeroo biraa immoo dildhuu gaalaa Nabiyyicha (S.A.W) irratti darbe. Ergasii intalli isaanii Faaximaan isaan irraa kaaftee gatte.
- Nabii (S.A.W) ajjeesuuf koratuu isaanii; kunis kan ta'e gara abbeeraa isaanii Abuu Xaalib dhihaatanii Nabiyyicha (S.A.W) Amaaraa Ibn Al-Waliidiin akka isaaniif geddaraniifi ergasii immoo isaan fudhatanii ajjeesuuf koratanii gaafatanitti ture. Akkuma kana yeroo Nabiyyichi (S.A.W) baqannaa bahuuf yaadanittis isaan ajjeesuuf yaalii godhanii turan.
- Amanoota keessaa warra humna maleeyyii ta'an adabbiin hiraarsuufi haala hamaan rakkisuu, kunis akkuma garaa Bilaal irratti kattaa kaayanitti, akkuma kana maatii Ammaar irratti akkuma hojjetanittiifi kanneen biroowwan irrattis akkuma hojjetan ture

Baqannaa Gara Habashaa Taasifame

Yeroo lakkoofsi amanootaa dabaleefi gabbartoonni waaqayyoolis Muslimoota sodaachuu eegalanitti miidhaafi hiraarsiin amanoota irra gahaa turee haala hamaa ta'een itti finiine. Kanaafuu Muslimoonni gara Habashaatti akka baqataniif jecha Nabiyyichi (S.A.W) isaaniif heyyaman. Akkanas jedhan: “Dhugumatti (Habashaa) keessa mootii namoonni isa biratti hin miidhamnetu jira.”

Baqannaa Gara Habashaa	Baqannaa Duraa	<p>Baqannaa duraa irratti dhiirran 12 fi dubartoonni 4 gara Habashaa baqatan. Isaan keessaayis inni tokko Usmaan Ibnu Affaan (R.A) turan. Isaanis nama jalqaba irratti baqannaa bahan turan. Isaan waliinis haati warraa isaanii Ruqayyaan, intala Nabii (S.A.W) tan taate turte. Isaanis ollummaa akkaan gaarii ta'een dachii Habashaa keessa jiraachuu eegalan. Ergasii oduun Qurayshonni Islaamummaa fudhatanii jiru jedhu isaan dhaqqabe. Haa ta'u malee kun oduu sobaa ture. Ergasii gara Makkaa deebi'an. Yeroo deebi'anittis haalli isaa kan duraan keessa turan caalaa hammaataa ta'e. Isaan keessaayis kanneen gara Makkaa deebi'an gidduu gariin isaanii lamuu gara Habashaa deebi'an. Gareen biraa immoo gara Makkaa fulla'ee galuun gama Qurayshotaa irraa miidhaa akkaan hamaa keessummissaa ture. Amanoota Habashaa irraa deebi'anii gara Makkaa galan keessaa Abdullaah Ibn Mas'ud (R.A) isa tokko turan.</p>
	Baqannaa Lammaffa	<p>Yeroo kanatti warri dhiiraa 83 fi dubartoonni 18 baqannaa kan bahan yoo ta'u, isaanis mooticha An-Najaashii bira haala gaariin qubatan. Oduun kunis Qurayshota bira gahe. Sanaan booda Muslimoota kanneen mooticha An-Najaashii wajjiin walitti buusuu irratti kora akka koraniif jecha Qurayshonni Amr Ibn Al'Aas fi Abdullaah Ibn Abii Rabii'aa tuuta guuttamaa wajjiin ergan. Haa ta'u malee, Rabbiin Oltahe kora jaraa fuuluma isaanii irratti deebise (shirri xaxan jalaa fashalaa'e)</p>
Islaamayyuu Umari fi Hamzaa		<p>Nabiin (s.a.w) nabiyummaan ergamanii waggaa 6ffaa irratti abbeeraa Nabii (s.a.w) kan ta'an Hamzaa Ibn Ibdul Muxxalib Islaamummaa fudhatan. Hamzaan adda duree jagnoota Qurayshii jedhamuun beekamu. Rabbiinis gama Hamzaatiin Ergamaa Isaa (s.a.w) humna qabeessa taasise. Ergasis barakaa Du'aa'ii Nabiitiin (s.a.w) Umar Ibnul Khaxxaabis Islaamummaa fudhatan. Yeroo kanas amanoonni humna argatan: hubaatii Ouravshotaa ialaavis baraarsifaman.</p>
Sulula Abuu Xaalib		<p>Miidhaan gama Qurayshotaa irraa Nabiiyyicha (S.A.W) irra gahu ittuma hammaataa adeeme. Qixa woggootii sadih ta'uufis Nabiiyyichaa (S.A.W) fi maatiiwwan isaanii daandii gaaraa kan Abuu Xaalib gidduutti kophaa baasanii itti ugguran. Abdullaah Ibn Abbaasis kana dhalatan daandii gaaraa kana irratti ture. Yeroo kanattis gabbartoonni waaqayyoolii Nabiiyyicha (S.A.W) irratti miidhaa ol aanaa dhaqqabsiisan. Umuriin isaanii ennaa waggaa 49 ta'uttis Nabiiyyichi (S.A.W) iddoo gaarun lamaan gidduutti uggaramanii jiraataa turan keessaa cabsanii bahan.</p>
Du'aatii Abuu Xaalibi fi Khadiijaa		<p>Iddoo itti ugguramanii jiraataa turan keessaa bahanii baatiiwwan muraasaan booda abbeeraa Nabiiyyichaa (S.A.W) kan ta'an Abuu Xaalib umurii isaanii waggaa saddeetamii torba irratti addunyaa tana irraa du'aan gar gar bahan. Sanaan boodas turtii yeroo gabaabaatiin boodas Khadiijaanis du'aan isaan irraa gar gar baate. Yeroo kanattis miidhaan gara gabbartoota waaqayyoolii irraa isaan irra gahaa ture hammaatee itti fufe.</p>
Gara Xaa'if Imaluu Isaanii		<p>Nabiiyyichi (S.A.W) Zayd Ibn Haarisaa wajjiin ta'anii gara Rabbiitti Oltaheetti waamicha godhuuf jecha gara Ax-Xaa'if qajeelan. Achittis guyyoota muraasa turan. Haa ta'u malee, jiraattoonni ishee ergaa isaan ittiin dhufan kufaa taasisan. Inumaa iyyuu Nabiiyyicha (S.A.W) irratti hubaatii geessan. Biyya ofii irraayis isaan ari'atan. Hanga koronyoon isaanii dhiiguttis dhagaachaan isaan reeban. Nabiiyyichis (S.A.W) gara Makkaa deebi'uuf jecha isaan irraa fuulaan jooranii deebi'an. Ergasii waadaa eegumsaa Al-Mux'im Ibn Adiiyyi jala galanii gara Makkaa seenan.</p>

<p>Islaam-ayuu Addaas</p>	<p>Nabiyyichi (S.A.W) imala isaanii kan dhaqaafi gala Xaa'ifii irratti karaa isaanii irratti Addaas wajjiin wal ga'an. Innis nama Kiristiyaana ture yoo ta'u, isaanittis ni amane; isaan nama dhugaa ta'uu isaanii isaaniiif raggaasise.</p>	
<p>Amanuu Jinnotaa</p>	<p>Akkuma kana Nabiyyichi (S.A.W) daandii isaanii irratti iddoo Nakhlaa jedhamu irratti gartuuwwan jaannota irraa ta'anis fuulaan gara isaanii garagalan. Isaan gidduuyis torban isaanii warra Nasiibiin irraa turan. Isaanis Qur'aana caqasan; Islaamummaas ni fudhatan.</p>	
<p>Imala Halkanitiifi Ol Fudhatamuu</p>	<p>Ergasii Nabiyyichi (S.A.W) hafuuraafi foon isaaniitiin imala halkanitiin gara masjiida Al-Aqsaatti fudhataman. Ergasii immoo hafuuraafi foon isaaniitiin gara Rabbii Oltahetti samiiwwan torbaan olitti ol fudhataman. Rabbiin Oltahes Nabiyyicha (S.A.W) kallattiidhaan dubbise. Salaattoota guyyuu shananis dirqama taasisee isaan irratti tume.</p>	
<p>Islaamummaa Gosoota Adda Addaatiif Dhiheessuu Isaanii</p>	<p>Ammas Nabiyyichi (S.A.W) Makkaa keessa jiraachuu isaanii ittuma fufanii jiru. Achis hanga jiranitti gosoota adda addaa gara Rabbii Oltahetti ni waamuu ture. Yeroo irraa gara yerootti gara isaanii dhaqaa ergaa Gooftaan isaanii hanga geessanitti akka isaan ofitti siiqsaniifi duubdeebii kanaanis Jannataan akka mindeeffaman itti himuu ture. Haa ta'u malee, gosti naannawa Makkaa tokkos isaan irraa hin fudhanne. Rabbiin Oltahes karaamaa (kabaja kana – kenna Islaamummaa) Ansaarotaaf tiksee tursiise. (Bu'uruma kanaan bakka isaan Makkaa keessa jiranitti) warra Ansaar gidduu ergaan Islaamummaa jahan isaaniitiif gahe. Isaanis waamicha Rabbiitiifi Ergamaa Isaatiif deebii kennan. Gara Madiinaattis deebi'an. Islaamummaanis isaan gidduutti hanga tatamsa'uufi manneen Ansaaraa keessaa kan maqan Ergamaa Rabbii (S.A.W) keessatti dhahamu malee kan biraa hanga hin jiraanetti ummattoota isaanii gara Islaamummaa waaman.</p>	
<p>Ansaarotaafi Waadaa Aqabaa</p>	<p>Waadaa Amanamummaa Isa Dura</p>	<p>Ergasii waggaa itti aanutti Ansaarota irraa kanneen ta'an namoonni 12, isaan gidduuyis shanan isaanii namoota jahan jalqabaa keessaa yoo ta'an, Makkaa dhufanii Aqabaa (Minaa) irratti jecha waadaa dubartoota sababa isaaniitiin Suuratul Mumtahinaa ittiin buute irratti ta'anii Nabiyyichaaf (S.A.W) waadaa amanamummaa raawwataniif. Ergasii jarri gara Madiinaa deebi'anii galan.</p>
<p>Waadaa Amanamummaa Isa 2ffaa</p>	<p>Waggaa itti aanutti warri dhiiraa 73 fi dubartoonni 2 gara Nabiyyichaa (S.A.W) dhufuudhaan, isaanis namoota waadaa xumuraa ennaa ta'an, akkuma dubartoota, ijoolleefi lubbuuwwan ofii hubaati irraa ittisan hundumaa Ergamaa Rabbiitiifis (S.A.W) ittisa taasisuuf jedhanii waadaa amanamummaa raawwatan. Kanaan booda Ergamaan Rabbii (S.A.W) hiriyyoota isaanii wajjiin ta'anii gara Al-Madiinaa imalan. Isaan gidduuyis adda duroota 12 filatan.</p>	

Boqonnaa Madiinaa

<p>Heyyamamuu Baqanna</p>	<p>Booda irratti Ergamaa Rabbii (S.A.W) tiifi hiriyoottan isaaniitiifis gara Al-Madiinaa akka baqatan isaaniif heyyamame. Kanaafuu isaanis xiyyeeffannoon isaan irratti akka hin godhamneef jecha dhoksaan daheeffataa Makkaa bahuu eegalan. Isaan gidduuyis inni jalqabaa Abuu Salamaa Abdul Asadii Al-Makhzuumii ture jedhamee jira. Mus'ab Ibn Umayr tures jedhamee jira. Kan ta'e ta'ee, amanoonni gar gar qoqqodamaa (gar tokkee gar tokkee) ta'aa gara Ansaarotaa qajeelan. Ansaaronnis jara ofitti siiqsan. Isaanis gargaaran. Islaamummaan is Al-Madiinaa keessatti tatamsa'e.</p> <p>Booda irrattis Ergamaa Rabbiitiifis (S.A.W) baqannaan heyyamameef. Isaanis gaafa Dafnoo, baatii Rabii'ul Awwal keessa baqannaaf jecha Makkaa keessaa bahan. Yeroo kanattis umuriin isaanii waggaa 53 ture. Isaan wajjiinis Abuu Bakr, tajaajilaa Abuu Bakr kan ta'e Amir Ibn Fuhayraafi daandii hoogganaa isaanii kan ta'e Abdullaah Ibn Urayqix Al-Laysii turan. Nabiyyichaa (S.A.W) fi Abuu Bakris gara holqa Sawri seenan. Achi keessas guyyoota sadih turan. Sanaan boodas gama daangaa baahraatiin imala isaanii itti fufan.</p>
<p>Madiinaa Galuu Isaanii</p>	<p>Nabiyyichaa (S.A.W) fi namoonni isaan wajjiin turan yeroo Madiinaa gahanitti – guyyaan isaa Dafnoo yoo ta'u, baatii Rabii'ul Awwal irraa guyyoonni 12 darban jiran yoo ta'u – Banii Amr Ibn Awf bira, olka'ee Madiinaa kan ta'e Qubaa'i irra qubatan. Isaan biras guyyoota 14f turan.</p>
<p>Islaama Keessatti Masjida Duraa</p>	<p>Nabiyyichi (S.A.W) akkuma Madiinaa galaniin Masjiida Qubaa'i ijaaran. Kana wajjiin wal qabatee Ibnu Umar (R.A) akkana jedhanii jiru: "Nabiyyichi (S.A.W) Sanbata Xiqqaa hundaa miila isaaniitiin tarkaanfataa yookiin beylaada isaanii kan yaabbiitiin gulufaa gara Masjiida Qubaa'i ni dhufuu ture." Nabiyyichis (S.A.W) akkana jechuun isaaniitis gabaafamee jira: "Salaanni Masjiida Qubaa'i keessatti sagadamu akkuma waan Umraa godhuuti."</p>
<p>Masjida An-Nabawwii Ijaaruu Isaanii</p>	<p>Sanaan booda Nabiin (S.A.W) gaala isaanii tan dhaltuu yaabbatanii daandiiwwan Madiinaa keessa imaluu eegalan. Namoonni Madiinaatis isaan dhaqanii jara bira akka qubatan gaafachuudhaan isaan dubbisuu ture. Lugaama gaala isaaniitis ni qabuu ture. Isaanis "Isheen (essa qubatuu akka qabaattu) ajajamtee jirti waan ta'eef daandii ishee gadi dhiisaafii" jedhuu ture. Gaalattiinis bakka har'a masjiidni isaanii jiru kana ennaa geettu jilbiiffatte. Bakki sunis (iddoo dhaabbii gaallaniifi beyladoota biroowwanii ennaa ta'u) Banii An-Najjaar keessaa kan ta'an, ijoollee lamaa Sahlifi Suhayl jedhaman lafa qabiyyee isaanii ture. Sanaan booda fuullee mana Abuu Ayyuub Al-Ansaarii ennaa gahan gaala isaanii irraa bu'an. Sanaan booda Nabii (S.A.W) fi hiriyoottan isaanii achuma (bakka dhaabbii gaallanii san irratti) bilokeettii dhoqqee irraa ta'eeniifi baala zambaabaatiin masjiida isaanii (Masjiid An-Nabawwii) ijaaran. Kana aansuunis Nabiin (S.A.W) mana isaaniitiifi manneen niitolee isaanii duubee masjidaatiin ijaaran. Manneen keessaayis irra caalaa gara Masjiidaa dhiihoo kan ture mana haadha teenya Aa'ishaa ture. Ergasii baatiwwan torbaan booda mana Abuu Ayyuubii bahanii gara mana isheetti galan.</p>

Obbolummaa Islaamaa	Erga masjiida ijaaraniin booda Nabiyyichi (S.A.W) Mahaajiroota (baqattoota), isaannan lakkoofsaa 90 turaniifi Ansaarota (isaannan Muhaajirota irraa dachaa hedduun caalan) gidduutti obbolummaa Islaamummaa uuman. Isaanis hanga duula Badriitti inni tokko isa kaan dhaalaa ture.
Yahuudota	Yeroo Nabiin (S.A.W) gara Madiinaa dhufanitti Yahuudonni isaan arganiiru. Isaanis Ergamaa Rabbii isa dhugaa ta'uu isaanii beekaniiru. Isaanis Ergamaa isaan biratti simboowwan isaanii Tawuraata keessatti barreeffamee argatan ta'uu isaanii bira gahaniiru. Garuu dhugaan kun bakkuma eeggamee jirutti Yahuudota keessaa gartuuwwan muraasa malee jarri biroo Islaamummaa hin fudhanne. Muraasota keessaayis inni tokko irra caalaa beekaafi irra caalaa hayyuu isaanii kan ta'e Abdullaah Ibn Salaami. Garuu Nabiin (S.A.W) gosoota Yahuudaatiif walii galtee waadaa mataa isaa danda'e godhaniif. Gosoonni kunneenis Banuu Qaynuqaa'i, Banuu An-Nadiir fi Banuu Qurayzaa turan.
Geddaramuu Qiblaa	Waytii imala halkanii Salaanni dirqama godhamtee erga tumamteen booda Nabiin (s.a.w) gara Baytal Maqdiis garagalani sagaduu ture. Garuu Qiblaan isaanii gara Ka'ibaa isaaniif akka jijjiiramu ni barbaaduu ture. Kanuma hawwuun fuula isaanii gara samii joorsisuu ture. Kanaafuu Rabbiin keeyyata Qur'aanaa armaan gadii isaan irratti buuse: <i>"Dhugumatti, gara samii deddeebi'uu fuula keetii arginee jirra. Gara Qiblaa ati jaallattuu si deebisuuf jirra. (Ammuma) fuula kee gara Masjidal Haraam (Ka'ibaatti) garagalchi. Eessallee yoo taatan fuula keessan gara isaa gara galchaa"</i> (2:144) Kanaafuu Hijraan booda waggaa 2ffaa irratti Nabiin (S.A.W) Qiblaa isaanii gara Ka'ibaa joorsisan.
Heyyamamuu Qabsoo	Nabiin (S.A.W) Al-Madiinaa An-Nabawiyyaa keessa erga qubatanii boodaafi Ansaaronnis isaaniif eegumsa namummaa erga taasisan booda Rabbiin Oltah keeyyattoota Qur'aanaa isaannan armaan gadii buuse: <i>"Warra lolaman sababa miidhamuu isaaniitiif heyyamni godhameef. Rabbiinis isaan tumsuu irratti danda'aa dha. Isaan warra manneen isaanii irraa haqaan ala waan 'Rabbiin keenya Allaaha dha' jedhaniif qofa baafamanii dha."</i> (Al-Hajji 22:39-40) Bu'uruma kanaanis Rabbiin Oltah amanootaaf gabbartoota waaqayyoolii isaan waraanan sanneen akka ofirraa lolaniiniif (qabsoo akka taasisaniif) heyyameef. Duula Nabiyyichaa (S.A.W) isaannan duraa keessaayis duulonni Al-Abwaa'i, kan Buwaax, kan Ushiraafi gar tokkeen gara As-Saraayaa godhaman ni eeramu.
Duula Badrii	Hijraan booda waggaa 2ffaa irratti baatii Ramadaanaa keessa Nabiin (S.A.W) namoota amanoota irraa ta'aniifi isaannan gara dhibba sadiifi homaa homaatti dhihaatan qabatanii Madiinaa irraa bahan. Sababni kanaatis Soriyaa irraa kanneen deebi'an daa'aa daldala Qurayshotaa barbaacha ture. Garuu Abuu Sufyaan karaa biraatiin jooree deemuun daa'aa fe'aa daldalaa miliqiise. Ta'us shayxaanni Qurayshota gowwoomsee isaanis Muslimoota waraanuuf humna isaanii kan waraanaa qabatanii bahan. Haaluma kanaan dameen lamaanuu Badri irratti wal ga'an. Kunis lola Badri isa guddicha ta'e. Lolli Badri isa maqaa isaa kan biraatiin Yawmal Furqaan (Guyyaa Gar gar bahiinsaa) jedhamee kan mooggaafame ture. Raayyaan waraanaa lamaanuu wal falmachuuf adda waraanaa irratti yeroo wal ga'anitti, Ergamaan Rabbii (S.A.W) of gadi qabuun Gooftaa isaanii cimsanii kudhatan. Kanaafuu Rabbiin isaan wajjiin akka lolaniif jecha amanoota gama Malaa'ikotaatiin jajjabesse. Rabbiinis ummattoota gantootaa irrattis injifannoo isaan gonfachiise. Jecha Isaatis ol aantuu taasise. Lola Badri irrattis gabbartoota waaqayyoolii irraa namoonni torbaatama ajjeefaman. Amanoota keessaa immoo namoonni kudha afur sadarkaa wareegamummaa (shahiidummaa) argatan.

<p>Duula Qaynu-qaa'i</p>	<p>Waggaa Hijraa sadaffaa irratti namoonni Banuu Qaynuqaa'i waadaa isaanii kan araari ittiin bu'e diigan. Nabiyyichis (S.A.W) qixa halkanoota kudha shaniitiif isaan marfama humna waraanaa jala galchan. Sanaan boodas bu'ura murtoo isaanii irratti harka isaanii kennatan. Nabiyyichis (S.A.W) isaan biyya irraa ari'an. Jarris lakkoofsaan namoota dhibba torba turan.</p>
<p>Duula Uhud</p>	<p>Duulli Uhud kan adeemsifame baatii Shawwaal keessa yoo ta'u, Qurayshonnis mo'amiinsa lola Badri irratti isaan irra gahe haloo bahachuuf jecha humna waraanaa gara namoota kudha sadiitti dhihaatu ammate qabatanii gara Madiinaa dhufan. Nabiyyichis (S.A.W) hordoftoota isaanii keessaa nama dhibba torba qabatanii gara Uhud bahan. Munaafiqonni garuu waraana isaanii irraa humna murtaa'e fottoqsanii qabatanii deebi'an.</p> <p>Jalqaba waraanaa irratti kubbaan Muslimootaaf taatee turte. Sanaan booda Rabbiin Oltahe Muslimoota mokkaruu barbaadee Ergamaa Rabbii (S.A.W) kophaatti baasanii manii haleellaa isaanii hanga taasisanitti kubbaa gara harka Mushirikootaa keessatti deebise. Kanaafuu Mushirikonni kallacha Nabiyyichaa (S.A.W) madaessan. Ilkaan isaanii kan fuulduraatis cabsan. Gaafa san Malaa'ikonni isaan wajjiin lolanii turan. Hiriyoottan isaanii gidduuyis namoonni torbaatama wareegaman (sadarkaa shahiidummaa gonfatan). Isaan keessaayis Hamzaa Ibn Abdul Muxxalib, Mus'ab Ibn Umayr, Anas Ibn An-Nadr, Hanzalaa Al-Gasiilaa fi isaannan kanneeniin ala jiranis wareegaman. Gaafa san Nabiyyichi (S.A.W) hanga akkana jedhanitti Abii Xolhaa Ibn Ubaydillaan gootummaa ol'aanaan lolan: "Jannanni Xolhaaf tan maltu taatee jirti." Sanaan booda Ergamaan Rabbii (S.A.W) tiifi Muslimoonni lamuu kaayyoodhuma wal fakkaataaf walitti qabaman. Rabbiin Oltahes harka Mushirikootaa isaan irraa dhorke.</p> <p>Guyyaan Uhud gaafa makkaramuufi marfamuu ture. Rabbiin Oltahes gaafa san Muslimoota makkore. Munaafiqootas ifatti baase. Namoota fedhes gama shahiidummaan ulfesse. Lolaan booda Qurayshonni Muslimoota guutummaan guututti fiixuu barbaaduun lamuu deebi'anii dhufaa jiraachuu isaanii Nabiyyichi (S.A.W) dhagahan. Kanaafuu Nabiyyichis (S.A.W) amanootaafi warra madaayan dabalatee qabatanii gara kallattii isaanii imalan. Yeroo Muslimoonni Hamraa'al Asad gahanittis gochi isaanii kun Qurayshota bira gahe. Sanaan booda jarri gar gar qoqqodaman. Gara Makkaattis deebi'an.</p>
<p>Hijraan Booda Waggaa 4ffaatti</p>	<p>Waggaa Hijraa afraffaa irratti iddoo Bi'ir Ma'uunaa jedhame irratti taateen tokko uumamee ture. Kunis Sahaabota keessaa 70 kanneen ta'an, namoonni Qur'aanaan irra caalaa beekaa ta'an, bakka jarri itti ajjeefaman ta'e. Akkuma kana duulli Banuu An-Nadiir godhamee ture. Isaan kunneenis jara Rabbiin Oltahe onneewwan isaanii keessatti sodaa hanga itti gadi lakkisutti Nabiyyichi (S.A.W) marfama humna waraanaa jala galchanii turan sanneeni. Nabiyyichis (S.A.W) jara Madiinaa keessaa baasan. Suuratul Hashris kan buute jara ilaallatee ture. .</p>
<p>Duula Al-Muriisi'i</p>	<p>Waggaa Hijraa shanaffaa irratti Nabiyyichi (S.A.W) Bani Al-Musxalqiin loluuf bahan. Abbaa injifannootis ta'anii deebi'an. Waytii imala kanaa irrattis Tayammumni seera godhamee tumame. Dubbiin kijibaa haadha teenya Aa'ishaa (R.A) irratti oofames argame. Kunis kan argame Munaafiqonni haadha Mu'iminootaa tan taate Aa'ishaa (Radiyallaahu Anhaa) irratti yeroo kijiba oofan ture. Haa ta'u malee, isheen qulqullooftuu qulqulleeyyootaa turte. Kanaafuu Rabbiin Oltahe Suuratun Nuuriin buusee qulqullummaa ishee hanga mirkaneessutti dhimmi kun isheefi Ergamaa Rabbii (S.A.W) irrattis dandamachuuf akkaan itti cimee ture. Yeroo dhugaan isaa ifa bahettis namoonni oduu sobaa asiifi achi oofanis qaceedhaan garafaman.</p>

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Duula Ahzaab (HuHumnota Gamtome)</p>	<p>Duulli Khandaq (Bo'oo) yookiin duulli Ahzaab kan adeemsifame baatii Shawwaa keessa, Hijraan booda waggaa 6ffaa irratti ture. Waytii kanatti Yahuudonni Qurayshota wajjiiniifi akkasumas qaama Nabii (S.A.W) fi hiriyootan isaanii waraanuuf kakuun mirkaneessee waadaa isaaniif seenu wajjiin waliif galan. Humni waraana Qurayshotaatis Banuu Sulaym, Banuu Asad, Banuu Fazaarah, Banuu Ashja' fi humnoota isaaniin ala jiran wajjiinis walitti qindoomee humna waraanaa nama kuma kudhan ammate qabatanii gara Madiinaa dhufan. Salmaan Al-Faarisii (R.A) gama isaatiin bo'oo (boolla) isaan humna gamtoome irraa ittisuu danda'u akka qotaniif jecha Nabiyichaaf (S.A.W) yaada dhiheessan yookiin akeekkii kennan. Nabiyichis (S.A.W) humna waranaa nama kuma sadih ammate qabatanii waraanaaf bahan. Gaara Sal'is akka gimbii ittisaatti duuba isaaniitiin itti fayyadaman. Bo'icha immoo fuuldura isaaniitiin akka ittisaatti itti fayyadaman. Nabiyicha (S.A.W) wajjiin waliigaltee nageenyaa uumanii jiraataa kanneen turan Baniin Qurayzaatis lammeessoo isaan irraa wabii nageenyaa gaafatan. Yoo hin taane immoo waadaa isaanii kan amanamummaa diiguufi isaanis waraanuuf jecha humna waraanaa gamtoome wajjiin walitti makamuuf akka jiran beeksisan.</p> <p>Sanaan booda Nabiyichi (S.A.W) Na'uym Ibn Mas'uudin gara Banuu Qurayzaatiifi gara humnoota gamtoomeetti ergan. Innis sadarkaa isaanii irra ta'ee isaan wajjiin kora kore. Booda irrattis jidduu isaaniitti dubbii babballeesse. Sanaan booda Rabbiin Oltahe raayyaa bubbee irraa ta'e gara humna gamtoomeetti erge. Bubbeen tunis mooraawwan isaanii diddigde. Meeshaalee soorata itti bilcheefatnis gubbaa isaanii gar gadii garagalchite. Isaanis humna bubbeetiin raafaman. Onneewwan isaanii keessattis sodaa naqxe. Humnoota gamtoomanis bibittinneessite. Xumura irrattis korri sun hundinuu osoo homaa isaan hin fayyadin gara biyya isaaniitti deebi'an. Kanaan booda Nabiyichi (S.A.W) gara Banuu Qurayzaa duulan. Dhimma isaanii irrattis murtoo akka kennuuf Sa'id Ibn Mu'aazin muudan. Suuratul Ahzaabis kan buute duuluma Uhud kana ilaalchifteen.</p>
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Waliigaltee Hidaybiyaa</p>	<p>Hijraan booda waggaa 6ffaa irratti Nabiyichi (S.A.W) hiriyootan isaanii kuma tokkoofi dhibba afur ta'an wajjiin Umraa godhuuf yaadanii Madiinaa irraa bahan. Yeroo Al-Hudaybiyaa gahanittis Qurayshonni gara Makkaa galuu irraa isaan dhorkan. Hanga waggoota kudhanittis waliigaltee waraana dhaabuu isaan dandeessisu isaaniif akka kennan gaafatan. Kunis akkuma Rabbiin jedhetti Mu'iminitootaaf injifannoo guddaa ta'e: "<i>Nuti injifannoo ifa ta'e si gonfachiifnee jirra.</i>" (Al-Fath 48:1)</p> <p>Injifannoolee waliigalteen nagayaa kun argamsiise keessaa waggaa itti aanutti Qurayshonni Muslimootaaf gara Makkaa deebi'anii seenuun Umraa akka godhan heyyamuufii isaaniiti. Kunis Zul Qi'idaa keessaa waggaa jahaffaa Hijraatiif Umraa bakka buufannaa yookiin 'Umraa Al-Qadaa' ta'e.</p>
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Duula Khaybar</p>	<p>Nabiyichi (S.A.W) Hidaybiyaa irraa erga deebi'anii guyyoota 20n booda, gara Khaybar duuluuf bahan. Khaybar Madiinaa irraa gara kaabaatiin tan argamtu ennaa taatu achittis Muslimoonni Yahuudota tilmaamaan guyyoota digdamaaf marfama humna waraanaa jala galchatan. Khaybariin keessattis Muslimoonni qabsoo cimaa adeemsisan. Yahuudonnis sababaa haleellaa isaan irra gahuuf jiruutiin akka badan mirkanaa'ota ennaa ta'anitti, Nabiyicha (S.A.W) irraa araara gaafatan. Sanaan booda dhiiga isaanii tiksiiisifatanii uffata uffatan qofa fudhatanii akka bahaniif waliif galan. Sanaan booda garuu waan dachii isaanii irraa bahu keessaa harka walakkaa isaa kennaa lafa isaanii irratti akka hojjetaniif waliif galanii itti gaafatamummaas jaraaf kennan.</p>

<p>Dhufaatii Ja'ifar</p>	<p>Nabiyyichi (S.A.W) bakka Khaybariin jiranitti Abuu Hurayraan Muslima ta'anii gara Madiinaa dhufan. Ja'ifar Ibn Abii Xaalib, ilma abbeeraa Nabiyyichaa (S.A.W) kan ta'aniifi isaannan isa wajjiin Habashaa keessatti hafanii turanis dhufanii Nabiyyichis (S.A.W) bakkuma Khaybariin jiranitti isaan gammachiisan. Akkuma kana isaan wajjiin Abuu Muusaa Al-Ash'ariifi hiriyyoonni isaa dhufanii Muslimoota wajjiin walitti makaman.</p>
<p>Duula Mu'ixaa</p>	<p>Duulli Mu'ixaa kan adeemsifame Hijraan booda waggaa saddeettaffaa irratti ture. Sababni ka'umsa duula kanaatis namni Sharahbil Ibn Amr Al-Gassaanii jedhame, bakka ergamaan Nabiyyichaa (S.A.W) gara Roomaa imalaa jirutti isa ajjeese. Sanaan booda Nabiyyichi (S.A.W) hiriyyoota isaanii keessaa namoota kuma sadih ergan. Jaalaloo isaanii Zayd Ibn Haarisaatis adda duree isaanii taasisanii ergan. Akkana jedhanis: "Zayd waraana irratti yoo wareegame, ergasii Ja'ifar Ibn Abii Xaalib namoota ni hooggana. Ja'ifaris waraanicha irratti yoo wareegame, ergasii Abdullaah Ibn Rawaahaan namoota ni hooggana." Mootichi Roomaa Hiraqlifi isa wajjiin kanneen hiriiran gartuuwwan gosoota Arabaa humna waraanaa kuma dhibba lama qabatanii duulan. Humnoonni lamaanuu Mu'ixaa irratti wal ga'an. Lollis adeemsifame. Namoonni gama Nabiyyichaatiin (S.A.W) muudamanis ni wareegaman. Sanaan booda Khaalid Ibn Al-Waliid alaabaa Muslimootaa qabate. Innis waraana Muslimootaa haala dinqisiisaa ta'een hooggane. Booddee irrattis Muslimoota marfamiinsa waraanaa kan diinota Rabbiitiifi kan diinota isaanii jalaa bilisatti isaan baasee lamuu bakka tokkotti walitti isaan qabe</p>
<p>Injifannoo Banamiinsa Makkaa Guddicha</p>	<p>Waggama wal fakkaataa keessa Banuu Bakr – isaanis Qurayshota wliin waliigaltee nagayaa kan qaban ennaa ta'u – Banuu Khuzaa'aa – isaan kunneen immoo Nabiyyicha (S.A.W) wajjiin waliigaltee nagayaa kan qaban yoo ta'an – haleelan. Qurayshonnis haleellaa kana irratti jara iccitiin gargaaran. Kunis Nabiyyicha (S.A.W) bira yeroo gahutti isaanis Makkaa injifannoon banuuf kutatanii ka'an. Abuu Sufyaanis Nabiyyicha (S.A.W) dubbisuuf gara Madiinaa dhufan. Haa ta'u malee, isaan isa irraa wanta tokkos caqasuuf heyyamamoo hin turre. Kaanaafuu, Nabiyyicha (S.A.W) isaaniif akka dubbisaniif jecha Abuu Bakrin, Umarifi Aliyyiin dubbisan. Ammas jarri hundinuu dinne jedhaniin.</p> <p>Ergamaan Rabbiitis (S.A.W) isaan gara Qurayshootaatti duulaa jiraachuu isaanii akka hin dhagenneef jecha Rabbiin jara duudaawwan akka taasisuuf Du'aa'ii godhan. Rabbiin Oltahes Du'aa'ii isaanii kanaaf deebii kenne. Nabiin (S.A.W) raayyaa kuma kudhan qabatanii gara Makkaa duulan. Gara Makkaas fulla'anii galan. Garuu banamiinsa Makkaatiin xinnoo dursee abbeeraa Ergamaa Rabbii (S.A.W) kan ta'an Al-Abbaas Ibn Abdul Maxxalib Islaamummaa fudhatan. Yeroo Makkaa injifannoon bananis wantoota Nabiin (S.A.W) dubbatan keessaa: "Namni gara mana Abuu Sufyaan seene inni kan nageenyummaan isaa mirkanaa'ee dha. Namni gara masjiidaatis seene inni kan nageenyi isaa mirkanaa'ee dha. Namni balbala isaa cufates kan nageenyi isaa mirkanaa'e" haasofni isaanii jedhan eeramtoota. Nabiin (S.A.W) qaamota isaan waliin wal waraanuuf wal firrisan wajjiin malee, qaamota isaaniifi Muslimootas hiraarsaniifi dhiigan jaraattis hoongotti jigsan muraasa wajjiin malee eenyuun waliinis wal waraananii hin beekanu.</p> <p>Nabiyyichi (S.A.W) waytii gara Makkaa seenanitti Ka'ibaa naanna'anii jiru. Haa ta'u malee, haala Ihraamaa keessa hin turre. Ergasii Usmaan Ibn Xolhaa waamanii furtuu Ka'ibaa irraa fudhatan. Ergasii waaqayyoolii keessoo isaa jiruufi naanna'a isaa jiru caccabsan. Ergasii furtuu Usmaaniif deebisan. Makkaan injifannoon erga banamteen booda namnoonni baay'een Islaamummaa fudhatan. Inumaa iyyuu gosoonni baay'een Islaamummaa fudhataa saffisaan gara Nabiyyichaa (S.A.W) dhufan.</p>

<p>Waaqayyoolii Mancaasuu</p>	<p>Rabbiin Oltahе Makkaa injifannoon Nabiyyicha (S.A.W) isaatiif erga baneen booda Nabiyyichi (S.A.W) immoo hiriyyoottan isaanii waaqayyoolii naanna’aa Makkaa jiran akka mancaasaniif jecha ergan. Haaluma kanaan taabota Suwaa’i jedhame akka mancaasuuf jecha Amr Ibn Al-Aasin ergan. Manaatiin akka mancaasuuf jecha Sa’id Ibn Zaydin ergan. Al-Uzzaa akka mancaasuuf jecha Khaalid Ibn Al-Waliidin ergan. Zil Kaffaynin akka mancaasuuf jecha Ax-Xufaylin ergan. Taabota Xay’i akka mancaasuuf jecha Aliyyiin ergan.</p>
<p>Duula Hunayni</p>	<p>Miseensonni gosa Hawaazin Makkaan injifannoon banamuu ishee ennaa dhagahanitti gara Nabiyyichaa (S.A.W) hiriira waraanaa guddaan duuluuf walitti qabaman. Qabeenyota, dubartootaafi baay’inoota (ijoollee isaanii) hundumaa mataa isaanii wajjiin oofaa dhufan. Nabiyyichis (S.A.W) raayyaa kuma 12 qabatanii gara isaanii duulan. Muslimoonnis hanga sulula Hunayni gahanitti baay’ina lakkoofsa isaaniitiin raajaman. Haa ta’u malee, Hawaazinonni iddoo hin tilmaamamne irratti riphanii tasa Muslimoota haleelan. Ciminna rifaatuu irraa kan ka’eenis Muslimoonni Nabiyyicha (S.A.W) biraa hanga dheessanitti akkuma jabina nama tokkotti garmalee itti ciman. Haa ta’u malee, gartuun Ahlul Baytifi Muhaajirota irraa ta’an muraasonni Nabiyyichuma (S.A.W) wajjiin ragga’anii dhaabatan. Sanaan booda Rabbiin Oltahе namoota amanan sanneen gadi dhaabe. Ergasii gara marsaa Nabiitti (S.A.W) deebi’an. Rabbiin Oltahes diinota isaanii irratti injifannoo hanga isaaniif kennuttis isaan wajjiin lolan. Booddee irrattisw Hawaaziinonni gara Xaa’if dheessan. Kanaan booda gosa Hawaazin irraa kanneen ta’an namoonni 14, isaannan Islaamummaa fudhatan, gara Nabiyyichaa (S.A.W) dhufan. Booji’amtoota keessaayis maatiwwan isaanii bifa tola ooltummaatiin isaaniif akka deebisan gaafatan. Nabiyyichis (S.A.W) kanuma raawwatan. Hiriyyoottan isaaniitis isaanuma duukaa kana raawwatan.</p>
<p>Duula Xaa’if</p>	<p>Nabiyyichi (S.A.W) dhimma Hawaazin erga geessaniin booda gara Xaa’if duuluuf murteeffatan. Yeroo Xaa’if gahanittis dahannoo diina isaanii qixa guyyoota 18f marfamiinsa humna waraanaa jala galfatan. Sanaan booda osoo lola homaatuu hin qunnamin deebi’an.</p>
<p>Duula Tabuuk</p>	<p>Waggaa Hijraa saglaffaa irratti duulli Tabuuk (Gazwatul Usraa – duula rakkisaa) adeemsifame. Duulichis kan adeemsifamee waytii akkaan ho’aa ta’e keessa ture. Akkuma kana waytii fuduraaleefi gaaddisootaa ture. Sababaa kanaan duulaaf bahuun namoota irratti rakkisaa ta’e. Nabiyyichi (S.A.W) waytii duula godhuu barbaadanitti Sahaabota (Radiyallaahu Anhum) isaanii sadaqaa kennachuudhaan ni kakkaasuu ture. Bu’uruma kanaan Usmaan Ibn Affaan (Radiyallaahu Anhu) gaallan dhibba sadih fe’aamaafi kooraa isaanii duukaa Diinaar kuma tokko wajjiin arjooman. Yeroo kanattis Ergamaan Rabbii (S.A.W) “Usmaan wanti inni guyyaa kanaan booda hojjetu isa hin miidhu” jedhan. Hiriyyoottan isaanii hafanis qixa humna isaaniitiin karaa Rabbii irratti arjooman. Munaafiqonni garuu Nabiyyicha (S.A.W) wajjiin duuluu irraa akkuma jiraniin gara duubaatti hafan. Hiriyyoottan isaanii filatamoo keessaayis sadeen isaanii sababa gahaa malee akkuma kana gara duubaa hafan. Isaanis Ka’ib Ibn Maalik, Hilaal Ibn Umayyaafi Miraaraa Ibn Ar-Rabii’i turan. Haa ta’u malee, yeroo Nabiyyichi (S.A.W) gara Madiinaa deebi’anitti sababa ittiin hafan ibsatan. Suuratu Tawbaa irraa keeyyattoonni muraasonnis kan bu’an dhimmuma isaanii kan ilaalchiseeti. Rabbiin Oltahes akkana jedha: <i>“Warra sadeen booda aanfaman irraas (Rabbiin tawbaa qeebalee jira)” (At-Tawbaa 9:118)</i> Rabbiin Oltahes dhugummaa Sahaabota sadeenii waan beekuuf gaabbii isaanii irraa qeebalee Innis araramaan isaaniif deebi’e. Baa ta’u malee, boqonnaa tana keessatti Munaafiqota salphise. Waa’ee isaanii irraa dubbatuunis boqonnaa tana goolabe. Waan kana ta’eefis boqonnaan tun Al-Faadihaa (Saaxiltuu) jechuudhaan moggaafamte. Sababni kunis ittiin ta’een waan Munaafiqota saaxilteef ture.</p>

<p style="text-align: center;">Duula Tabuuk</p>	<p>Duula Tabuuk irratti Nabiin (S.A.W) namoota Aylaa wajjiin waliigaltee nagayaa uumanii jiru. Akkuma kana namoota Jarbaafi Azrah wajjiinis uuman. Isaaniifis waliigaltee walta'iinsaa barreessan. Akkuma kana waadaa Muslimootaa jalatti jiraachuudhaaf Al-Jizyaa (gibira) kafaluu akka qaban waliif galanii namoota Ukaydar wajjiinis waliigaltee uuman. Nabiin (S.A.W) Tabuukiin keessa guyyoota 18 turan. Sanaan booda waraana homaatu osoo hin godhin gara Madiinaa deebi'an. Yeroo Nabiin (S.A.W) gara Madiinaa deebi'anittis Rabbiin masjiida Diraar, isa Munaafiqonni ijaaran san akka diiganiif akkana jechuun ajaje: <i>"Warri Mu'iminoota rakkisuuf, kufrii (babaldhisuuf), gidduu mu'imintootaa addaan baasuufi nama duraan Rabbiifi Ergamaa Isaatiin loleef eegumsa godhuuf jecha masjiidicha tolfatanis (isaanuma irraayi)."</i> (At-Tawbaa 9:107) Bu'uruma kanaan Nabiyyichi (S.A.W) masjidicha diigan. Kunis duula isaan ofuma isaaniiti irratti hirmaatan kan xumuraa ta'e.</p>
<p style="text-align: center;">Gareewwan Jiilaa</p>	<p>Duula Tabuukin booda gosoonni heddu gama gareewwan jiila oitiin Islaamummaa fudhatan. Kanaafuu waggaan Hijraa 9ffaan kun waggaa jiillanii jedhamee moggaafame. Gosonni adda addaatis Islaamummaa fudhachuu isaanii labsataa saffisaan gara Nabii (S.A.W) dhufuu eegalan. Isaan keessaayis jiilli Banuu Tamiimifi hoogganaan isaanii Axaarid Ibn Haajib At-Tamiimiyyi, jiilli Xay'ifi hoogganaan isaanii Zayd Al-Khayl, jiilli Abdul Qaysifi hoogganaan isaanii Al-Jaarud Al-Abdiy, akkasumas jiila Banuu Haniifaa ennaa ta'an, isaan gidduuyis Musaylimaani kijibaan, inni booda irratti taavtaan nabivvummaa naaf mala icdhee falmuuf vaale ni argamaa</p>
<p style="text-align: center;">Hajjii Abuu Bakri</p>	<p>Hijraan booda waggaa saglaffaa irratti Nabiin (S.A.W) namoota Hajjii godhaniif Abuu Bakrin hoogganaa taasisanii ergan. Namootaafis sirna Hajjii gadi dhaaban. Akkuma kana namootaaf keeyyattoota Suuraa At-Tawbaa isaannan jalqabaa akka dubbisuufi walii galtee warra Shirkiitis akka achi darbuuf jecha Aliyyi Ibn Abii Xaalibin ergan. Akkuma kana Mushirikni kamuu waggaa kanaan booda Hajjii akka hin goonee dhorkamuu isaatiifi akkuma zabana Jaahiliyyaa godhaa turan hundumaa marsaa Ka'ibaa qullaa ta'anii xawaawa godhuun dhorkamuu isaa ilaalchisee namoota gidduutti akka labsaniif jecha Aliyyiin ergan.</p>
<p style="text-align: center;">Hajjii Dhaamannaa</p>	<p>Hijraan booda waggaa kudhanaffaa irratti Ergamaan Rabbii (S.A.W) Hajjii isaanii kan dhaamannaa (Hajjatul Wadaa'i) godhan. Muslimoonni gosootaafi magaalota adda addaa irraa walitti dhufanis, lakkoofsi isaanii kuma dhibba tokko kan caalu yoo ta'u, Nabiyyicha (S.A.W) wajjiin Hajjiif bahan. Nabiyyichis (S.A.W) sirna akkaataa Hajjii itti godhaniitis isaan barsiisan. Keeyyata Qur'aanaa kan itti aanu kana dubbisuunis Arafaa irratti khuxbaa godhan. <i>"... Amantii keessan har'a isiniif guuteera; nii'imaawwan kiyyas isin irratti guuteera. Amantiis Islaama isiniif jaaladheera. ..."</i> (Al-Maa'idaa 5:3)</p> <p>Akkuma kana Nabiin (S.A.W) dhaggeeffattoota isaaniitiin amma diiniin guuttamuu isaan beeksisan. Isaanis waan Kitaaba Rabbiitiifi Sunnaa Nabiyyichaatiin dhufe cimsanii akka qabataniif gorsan. Isaan gidduuttis dhiiga, mallaqaafi kabaja isaaniitis haraama taasisan. Kunis gorsa Nabiyyichaa (S.A.W) kan dhaamannaa keessaayi.</p>
<p style="text-align: center;">Ergamuu Usaamaa</p>	<p>Baati Safar keessa Hijraan booda waggaa kudha tokkoffaa irratti Nabiyyichi (S.A.W) Ruumota wajjiin wal falmachuuf raayyaa waraanaa qopheessan. Usaamaa Ibn Zaydinis hoogganaa godhanii mudan. Raayyaan waraanaatis imalaaf bahe. Al-Jurf birattis mooraa isaanii ijaaratan. Sanaan booda oduun dhukkubsachuu Nabiyyichaa (S.A.W) isaan dhaqqabe.</p>

Goolabbii Duulota Nabii (s.a.w)

Goolabbii Duulota, Jiillaniifi Loloota Nabii (s.a.w) Ilaallatu

Duulonna Nabiyichii (S.A.W) adeemsisan, hojiiwwan jiillan erguutiifi waraanni hundinuu kan adeemsifaman Hijraan booda yeroo woggootti kudhaanii keessatti ture. Baay'ina waraana adeemsisaniitiifi jiillan erganii ilaalchisee isaan tilmaamaan gara jahaatamaa kanneen ta'anii dha. Baay'inni duulota adeemsisanii immoo digdamii torba. Duulota kanneen keessaa Nabiyichii (S.A.W) matumti isaanii saglan irratti hirmaatanii jiru. Isaan kunneenis: duula Badri. Uhud, Al-Khandaq, Al-Qurayzaa, Al-Musxaliq, Khaybar, Al-Fath (banamiinsa Makkaa), Hunaynifi Xaa'if ennaa ta'an, duulota kanneen keessaayis keeyyattoonni Qur'aanaa gartokkee isaanii ilaallatan bu'anii jiru.

Duulota Qur'aanaan Eeraman

Duula Badri: Suuratul Anfaal kan buute sababa kanaan ture. Boqonnaan tunis Suuratul Badri jedhamuudhaan mooggaafamte.

Duula Uhud: Kutaa Suuratu Aalu Imraan kan xumuraa, jecha Rabbii Oltahee akkana jedhu irraa kaasee *“Yeroo ati mu'imintoota iddoowwan lolaa kan qubsiiftu taatee maatii kee irraa ganamaan baatu (yaadadhu). Rabbiinis dhagayaa, beekaa dha.”* – (3:121) – hanga naannawa dhihaatinsa xumuraatti kan buute duuluma kana ilaalchisteetiin ture.

Duulota Khandaq, Qurayzaafi Khaybar: kutaan walakeessaa Suuratul Ahzaab kan buufame duulotuma kanneen ilaalchiseeti.

Duula Banuu An-Nadiir: Suuratul Hashri kan buute duuluma kana ilaalchifteetiin ture.

Duulota Al-Hudaybiyaa, Khaybarifi Al-Fath (Banamiinsa Makkaa): Suuratul Fathifi An-Nasri duulotuma kanneen ilaalchisuun kanneen bu'an turan.

Duula Tabuuk: Keeyyattoonni Suuratu Tawbaa irraa ta'an muraasonni kan bu'an duuluma kana ilaalchisuun ture.

Nabiin (S.A.W) kan madaayan duula tokkicha irratti qofa ennaa ta'u, innis duula Uhud ture. Duulota Badri, Uhudifi Hunayni irratti malaa'ikonni isaan wajjiin ta'uun lolanii jiru. Gaafa duula Al-Khandaqis (bo'oo/boollaa) malaa'ikoonni bu'anii jiru. Mushirikonnis raafamanii jiru. Haala akkaan hin muldhanne ta'eenis lolamanii moo'atamanii jiru. Nabiyichis (S.A.W) Mushirikota irratti cirracha darbatanii jiru. Kanaafuu jarris ni dheessan. Injifannoon ol aanaan kan argame duulota lamaan irratti ennaa ta'u, isaanis Badriifi Hunayni turan. Meeshaa firriisaa meeshaa waraanaa 'Al-Minjaniq' kan jedhame fayyadamuudhaan kan lolan duula tokko irratti yoo ta'u, innis duula Xaa'if ture. Gama bo'oo qotameetiin dahannoo kan qabatan duula tokko irratti qofa yoo ta'u, innis duula Ahzaab ture. Namni isuma kana isaaniitti akeekes Salmaan Al-Faarisi (R.A) ture.

Dhibamuufi Du'uu Isaanii

Dhukkubsatuufi Du'uu Isaanii

Rabbiin Nabiif (S.A.W) duniyaa irra turuu ykn immoo Isa waliin wal ga'uufi Jannata keessaa tokko akka filataniif jecha filannoo isaaniif kenne. Kanaafuu Nabiin (S.A.W) Gooftaa isaanii waliin wal gahuufi Jannata filatan. Ergasii haala cimaa ta'een dhibaman. Mana Aa'ishaa keessa ciisanii waldhaanamuuf jechas haawwootii manaa isaanii irraa heyyama gaafatan. Isaanis isuma kana heyyamaniif. Yeroo masjid seenanii namoota sagachiisuun isaaniif gamteettis Abuu Bakri namoota akka sagachiisan ajajan. Kunis isaaniin booda Abuu Bakri bakka bu'aa isaanii ta'uuf akka jiru mirkantii kan kenne taatee tokko ture. Gaafa Danfoo, guyyaa 12ffaa irratti, baatii Rabii'ul Awwal keessa, Hijraan booda waggaa kudha tokkoffaa irratti bakka namoonni Salaata Subhii sagadaa jiranitti Nabiyyichi (S.A.W) gara isaanii bahan. Hanga jarri isaan arganittis girtoon ni deebifame; balballis ni baname. Kanaafuu Salaata isaanii guuttatanii akka salaataniiif mallattoon itti himan. Isaaniifis seeqatan. Sanaan booda dhawaata ganamni barfatuun Nabiyyichi (S.A.W) lubbuun isaanii baate. Lubbuun darbiinsi isaaniitis balaawwan amanoota irra gahe hundumaa keessaa isa akkaan ulfaataa itti ta'e. Du'aatii Ergamaa Rabii (S.A.W) irraa kan ka'eenis Muslimoonni gadda akkaan cimaa gaddan. Ergasii namoonni Abuu Bakrin biratti walitti qabamuudhaan bakka bu'ummaa (khaliifummaa) isaaniitiin waadaa amanamummaa seenaniif. Bakka bu'ummaa isaanii irrattis namoonni hin mormine; maaliif jennaan Nabiyyichatti (S.A.W) aansee namni Islaamummaan isaan durseeff hordoftoota hafan irrattis caalmaa qabu yoo jiraate Abuu Bakrin akka ta'e namoonni sirritti beekuu ture waan ta'eef.

Ergasii Nabiyyichi (S.A.W) qaamni isaanii kabajamaan dhaqamee wuccuu a'adii sadih fayyadamuudhaan kafaname. Sanaan booda achuma bakka itti du'an irratti mana haadha Mu'iminootaa tan taate Aa'ishaa keessatti awwaalam. Ilmaan namaatiifi jaannota keessaa warri isaanitti amane hunduu nageenyaafi salaata Rabii isaanii isaan irratti buusu. Nutis isaan imaanaa isaanii akka geessan, hordoftoota isaaniitis akka gorsaniifi daandii Rabii irrattis qabsoo sirrii akka taasisan ragaa baana. Kanaafuu, nabiyyiin tokko sababa hordoftoota isaatiin kan mindeeffamuun olitti Rabbiin Oltaha sababa hordoftoota isaaniitiin Nabiyyicha (S.A.W) baay'isee akka mindeessuuf Isa kadhanna. Galanni hunduu Allaaha gooftaa aalama hundumaa ta'eef haa galu.

Goolabbii

Hassaan Ibn Saabit (Radiyallaahu Anhu), walalessaa Nabiyyichaa (S.A.W) kan ta'an akkana jedhanii jiru:

Yaa Gooftaa! Nu nabiyyicha keenya wajjiin walitti nu qabi

Jannata ija waanyotaatiin faarfamtee keessa bakka taanetti

Jannatul Firdawsa keessa, ishees nuuf barreessi

Abbaan suurraa, ol aantummaafi guddinaa suma waan taateef

Rabbiifi marsaa arshii kanneen jiran isaan irratti salawaata buusu

Namoonni gaggaariinis Ahmadi eebbifamaaf nageenya dhiheessu

Qorumsa 3ffaa

Soba Dhugaa

Gaaffilee:

- £ Re'ota tiksuun isaanii obsa akka qabaataniifi dhadhabootaafis marartaa akka muldhisaniif sababa ta'eera.
- £ Umuriin isaanii waggaa 40 yeroo guutetti ifnanni nabiyyummaa isaan irraa calanqisaa ture. Mul'ata Rabbiin irraa ta'enis kabajaman Miidhaan gama Qurayshotaatiin Ergamaa Rabbii (S.A.W) irra gahaa ture ture ittuma hammaate. Isaaniifi maatii isaaniittis sulula Abuu Xaalib keessatti waggoota sadiif itti ugguran. Nabiinis (S.A.W) umurii isaanii 49tti uggurama san cabqanii bahan.

1. Nabiin (s.a.w) Makkaatti kan dhalatan: A/ Waggaa Arbaatti B/ Hijraan dura waggaa 53 tti C/ Hunduu sirrii dha
2. Yeroo mul'anni bu'uu eegaletti: A/ Kophaa bahuun isaan biratti jaalatamaa godhamee ture B/ Kan dhufe bifa abjuu gaariitiin ture C/ Hunduu ture
3. Mul'anni sadarkaalee meeqa qaba? A/ 5 B/ 7 C/ 3
4. Gulantaaleen Da'iwa isaanii: A/ Lama turan B/ Sadih turan C/ Shan turan
5. Nabiin (S.A.W) hafuuraafi qaama isaaniitiin halkan keessa gara Masjiida Al-Aqsaa fudhataman. Sanaan boosa samiiwwaniin olitti Dhaan gara Rabbii Oltahetti fudhataman. Rabbiinis isaan dubbise. Salaattoota waytii shaniitis isaan irratti dirqama godhee tume. A/ foon isaaniitiin B/ hafuura isaaniitiin C/ fooniifi hafuura isaaniitiin
6. Islaamummaa keessatti masjidni duraa: A/ Al-Haraam B/ Masjiida Nabii (S.A.W) C/ Al-Aqsaa D/ Qubaa'i
7. Kallattiin Qiblaa kan jijjiirame: A/ Hijraan dura Makkaa keessatti B/ Hijraan booda waggaa 2ffaa irratti C/ Hijraan booda waggaa 3ffaa irratti
8. Lolli Badri kan baatii Ramadaanaa keessa adeemsifame waggaa meeqaffaa irratti ture? A/ Hijraan booda waggaa 2ffaa B/ Hijraan booda waggaa 3ffaa

Abuu Bakr As-Siddiiq	Zayd ibn Haaris-aa	Bilaal ibn Rabaah	'Alii ibn Abii Xaalib	Namoota Jalqaba Irratti Amanan:
£	£	£	☐	Dhiirran keessaa
£	£	£	☐	Ijoollee keessaa
£	£	£	☐	Tajaajiltota keessaa
£	£	£	☐	Gabroota keessaa

Wag. 7	'Abdullaah ibn 'Abdul-Muxxalib	Gara wagg. 8	'Abdul-Muxxali	Abu Xaalib	Guddistota Ykn Kunuunsitota Isaanii:
£	£	£	£	£	Haati isaanii erga duuteen booda isaan guddisan.
£	£	£	£	£	Ergasii umurii isaanii akaakuun du'an.
£	£	£	£	£	Ergasii umurii isaanii 7tti abbeeraan isaanii du'an.
£	£	£	£	£	Haati isaanii yoo du'an umuriin isaan ture.
£	£	£	£	£	

Lola 1	9n Isaanii	27	60	Wag. 10	Duulotaafi Jiillan Isaanii
£	£	£	£	£	Duullaniifi jiillan isaanii hunduu kan godhaman Hijraan booda woggoota keessatti ture.
£	£	£	£	£	Baay'inni humna waraanaafi gareen jiila isaanii Walumaa galatti duullan godhamaniiru.
£	£	£	£	£	Lakk. duula isaan irratti argaman
£	£	£	£	£	Duulli irratti madaayan ture
£	£	£	£	£	

Daandiiwwan Gara Jiruu Gammachuu Geessan

Barreessaan isaa: Abdur Rahmaan Ibn Naasir As-Si'idii (1307 – 1376 A.L.Hijraatti) yoo ta'u, isaanis hayyoolii Muslimaa zabana isaaniitti akkaan gurguddaa ta'an keessaa tokko turan. Beekumsa isaaniitiinis imaamota yaada bu'ura beekumsa Islaamummaa qabatan keessaa eeramoo dha.

Sababni barruu tana ittiin qopheessanis yoo jiraate shakhsi kun bakka kaayyoo waldhaansa Islaamummaatiif (bara 1373tti A.L.Hijraa) yeroo gara Libaanos imalanitti kitaaba “Dhiphinna Akkamitti Akka Dhaabnuufi Jireenya Sirrii Jiraachuu Akkamitti Akka Eegallu?” jedhuufi kan Deel Kaarnigeen qophaa'e dubbisani qabiyyee isaatiinis hawwataman. Kanaafuu, kitaabuma ergaa wal fakkaatu ammate qopheessuuf gahan. Qabxiileen 22n armaan gadiitti dhihaatanis gara jireenya gammachuu ni geessu jedhamanii kanneen isaaniin tarreeffamanii dha:

- 1/ Rabbii Oltahetti amanuufi hojiiwwan gaggaarii hojjechuu: amantiin waan Rabbiin Oltah ajaje raawwachuu irratti obsa, gammachuufi boharti akka qabaattuuf garas si geessa.
- 2/ Haasawaanis ta'ee gochaan uumamtoota hundaafuu tola oolaa ta'uu; sababni isaatis gaarummaan gaarummaa ennaa argamsiisu, hammeenyas ofirraa gatantarsa.
- 3/ Mataa ofii hojiiwwan gaggaariifi beekumsa faayida qabeessa irratti qabamsiisuu: kunis waa'ee wantoota alta'oo onnee kee dhiphisiisanii yaaduu irraa fuulleffannaa kee joorsisa.
- 4/ Yaadoma kee gama hojiiwwan kee isaannan guyyuutiin qabamsiisuu: kanaafuu waan darbeen hin gadditu; waan hegereetiifis hin dhiphattu; sababani isaatis Nabiyyichi (S.A.W) gaddaafi dhiphina irraa Rabbitti maganfatuu ture.
- 5/ Rabbiin yaadachuu irratti dabaltii godhuu; sababni isaatis Rabbiin hedduummeessanii yaadachuu onneedhaaf bohartiifi tasgabii argamsiisaaf.
- 6/ Qananiwwan/Kennaalee Rabbii isaannan muldhataniifi hin muldhanne tarreessuu: sababani isaatis kun gocha galatoonfannaa argamsiisuufi roorroos dhabamsiisuu dha.
- 7/ Nama si gadi jiru ilaaluun kee waan qabduun Rabbiin akka galatoonfattu ennaa si taasisu, waan hin qabneen immoo akka hin gaddine si taasisa.
- 8/ Waan darbe dagachuu; sababni isaatis waan darbe deebiftee argachuu hin dandeessu. Kanaafuu mataa kee isa irratti biizii godhuun kee hiikka maleessaafi hoongoo dha.
- 9/ Gara Rabbii Du'aa'ii godhuu: fakkeenyaaf Rabbiin Oltah amanti kee, dhimmoota kee kan duniyaatiifi dhimmoota kee kan aakhiraa siif akka sirreessuuf (bareechuuf) kadhachuu – kunis bu'uruma Hadiisa keessatti eerameen kan raawwatamuu dha.
- 10/ Yeroo balaan gahetti miidhaa akkaan ulfaataa ta'es tilmaamu; sababni isaatis miidhaa gaheen olitti wanti hamaan irra hammaate uumamuu akka danda'u yaaduun dhiibbaa al-ta'aa sababaa miidhaa gadi aanaatiin dhufu hir'isa.
- 11/ Miira hoongawaafi nuuraan dhiddhibamanii humnaa olitti yaaduu dhabuu; sababni isaatis miirri hoongawaan yaadamota badaa oomisha; atis yaada al-ta'aa akka guuttamtu taasisa; kunis ka'umsa dhiphinaafi dhukkubaa ta'a.
- 12/ Rabbitti abdatuufi Isa irrattis irkatuu; “Nama Rabbiin irrattis irkatuuf Rabbiin isaaf gahaa dha.” (65:3)

- 13/ Cinaalee dadhabaa namoota biraa fudhachuufi miidhaa jarri sirraan gahan irrattis obsa qabaachuu: namni tokkoon tokkoon isaatuu cinaa dadhabaa (hanqina) ni qabaata; yookiin immoo namoonni waan nuti hin jaalanne nurratti dalaguu ni danda'u. Kanaafuu cinaa isaa al'ta'aawaa mannaa cinaa isaanii ta'aawaa ilaaluun gaarii dha.
- 14/ Mataa kee wantoota bu'a maleeyyii ta'aniin biizii hin godhin; akkuma ati balaa wajjiin jiraachuu hin dandeenye hundumaa mataa kee wantoota hoongawoon dhiphisiisuu hin qabaattu. Filannoon mataa kee wantoota yartuuwwan irraa fageessuutis harkuma kee keessa jira.
- 15/ Jiruun gabaabduu dha. Kanaafuu jiruun dhugaa, hammuma fedhee iyyuu gabaabduu taatus, jiruu gammachuufi bohartiiti. Kanaafuu jiruu tee dhiphinaafi gaddaan irra caalaa hin gabaabsin.
- 16/ Sodaawwan kee irra jireessaaf ragaa qabatamaa homaatu hin qabdu. Dhugumatti, wantoonni ati irratti dhiphattu irra jireeyyiin reefuu hin galeeyyu. Kanaafuu reefuu haallen hin galle haallen galuu danda'an akka daalacheessaniif hin heyyamni.
- 17/ Waan namoonni odeessan irratti hin dhiphatin; sababni isaatis hamni namootaa miidhaan isaa isaanuma irratti waan ta'eef. Kan ta'e ta'ee, ati isaan irratti mataa kee biizii yoo goote, sanaan booda akkuma jarri hama irratti hirmaatuun mataa ofii miidhaa jiran sanitti atis of miidhuuf jirta.
- 18/ Jiruun tee yaadamoota kee hordofti. Kanaafuu yaadamoondi kee amantii keetiifi yookiin dhimmoota duniyaawaa keetiif faayida qabeeyyii yoo ta'an, sanaan booda ati jiruu gammachuu qabdu argachuuf jirta. Kan boohartes taata. Yoo kun hin taane immoo faallaa kanaattu sirra gaha.
- 19/ Namoota si irratti haqa qabaniif yookiin immoo namoota si irratti haqa hin qabneef waan gaarii ennaa hojjettu isaan irraa galata hin eeggatin. Yeroo kanatti kun daldala siifi Rabbiin gidduutti dalagamu siif ta'a. Kanaafuu galanni namootaa sirraa hafuun isaa si dhiphisuu hin qabaatu.
- 20/ Mataa kee waan si fayyadu irratti biizii godhi; sababni isaatis wantoonni miidhaa geessan gaddaafi gaabbii hordofsiisu. Kanaafuu gama gochoota faayidaa qabeeyyiitiin gargaarsa barbaadi.
- 21/ Dhimmoota kee waytii isaanii keessatti xumuruuf carraaqi; sababni isaatis dhimmoonni harkifatan dhimmoota kee kanneen dhufuuf jiran wajjiin ta'anii sirratti walitti qabamu. Atis kan isaaniin dursitee liqifante taata.
- 22/ Dhimmoota kee wal duraa duubaan lafa kaayi; sanaan booda isa akkaan faayida qabeessa ta'e irraa eegali. Sanaan booda isa itti aanee faayida qabeessa ta'e itti aansii. Gama ogummaatinis isa ati caalaatti gama isaa gorte san filadhu. Kanaan ati roorroo yookiin nuffifama keessatti hin kuftu. Akkuma kana gorsa gaafadhu; sababni isaatis dursitee gorsa yoo gaafatte booda irratti ni gaabbitu waan ta'eef.

Baafata

▪ Seensa	3
▪ Simboowwan Nabii (S.A.W)	5
▪ Qorumsa Tokkoffaa	13
▪ Qajeeltoo Nabii (S.A.W)	15
▪ Qorumsa Lammaffaa	20
▪ Asxaa Simboowwan Nabii (S.A.W)	23
▪ Maatiiwwan Nabii (S.A.W)	26
▪ Nabiyyummaan Duratti	31
▪ Jalqabbii Mul’ataa	33
▪ Boqonnaa Makkaa	36
▪ Boqonnaa Madiinaa	39
▪ Goolabbii Duulaan Nabii (S.A.W)	46
▪ Dhukkubsatuufi Du’uu Nabii (S.A.W)	47
▪ Third exam	48
▪ Daandiilee Gara Jiruu Gammachuu Geessan	51
▪ Baafata	53

